Цуг орн-нутгудын пролетармуд, негдцхәтн!

ХАЛЬМГ ҮНН

1920 жил өклҗ һарсмн

КПСС-ин Хальмг таңһчин комитетин, Хальмг АССР-ин Деед Советин болн Министрмүдин Советин орган

Мөрн жил 1990 Така сарин 11 Үлмж өдр
№ 129. (11142). Үнь 3 деншг.

Советск Союзин Коммунистическ партин XXVIII съезд

ЗӘҢГЛГЧ СОҢСХВР

1990 жилин така сарин 9-д, съездмүдин Кремлевск Бәәшңд, Москвад Советск Союзин Коммунистическ партин XXVIII съезд көдлмшән цаарандкь кев.

Өрүни пленарн сүүр деер СССР-ин Министрмүдин Советин Ахлач Н. И. Рыжков ахлачлв.

Советск Союзин Коммунистическ партин Центральн Комитетин Политическ тооцаһар КПСС-ин XXVIII съездин резолюцин проектиг ул-сүүр гиҗ делегатнр батлҗ авв.

Цаарандкь сүүр деер өдр-бүрин болн процедурн зәрм төрмүдәр ухан-тоолврарн хувалцлһн болв.

Хөөнь сурврмудт хәрү өгв: А. А. Низовцева — КПСС-ин Центральн Шүүврин Комиссин ахлачин дарук болн Н. Е. Кручина — КПСС-ин ЦК-н кергүдин залач.

Съезд КПСС-ин Центральн Шүүврин Комиссин тооцаг батлв.

Завсрин хөөн съездд орҗ ирҗәх сурврмудас иштә зәрм делегатнрин күцц зөвиг бүртклһнә тускар КПСС-ин XXVIII съездин мандатн комиссин ахлач Ю. А. Манаенковин зәңгллһиг соңсад, учртан авв.

Делегатнр съездин ним резолюцс цут халхаснь шинҗлҗ хәләһәд, батлҗ авв:

«Өдгә цагин девсңд партин дәәнә политикин һол зөрүлтсин тускар»;

«Демократическ зөвиг харсллһн, коммунистриг баслһна өмнәс».

Дарунь КПСС-ин ЦК-н сегләтр А. Н. Яковлевд үг өггдв. Делегатнрин багла терүнә кесн нег харһлтын тускар съезд деер дораһар тархагдҗах зәңгсиг эн бурушав, эн зәңгсиг ямаран чигн бәрмт уга хов-худл гиҗ нерәдв.

Эн герчллһнд заагдсн йовдлмудыг шинҗлҗ хәләх даалһвр өггдв.

СССР-ин государственн әәмшг уга бәәлһнә Комитетин ахлач В. А. Крючков сурврмудт хәрү өгв.

А. И. Лукьяновин һардлһнд давсн асхни сүүр деер делегатнр КПСС-ин Уставин проект хәләллһиг эклв.

Съездд орлцачнрин орулсн немрмүдин болн сольврмудын туск зәңгллһ комиссин һардач М. С. Горбачев кев. Партин Уставин проектиг съезд ул-сүүр гиҗ батлҗ авв, терүнә хөөн чиклврмүдәр болн орулсн темдгүдәр тодрха күүндвр болв.

• • •

Така сарин 10-д өрүни сүүр деер КПСС-ин ЦК-н Политическ тооцаһар күүндвр келһнә ашмудар КПСС-ин ЦК-н Генеральн сегләтр М. С. Горбачев үг келв.

Дарунь делегатнр ЦК-н Политическ тооцаһар съездин даалһврар комиссин күцц белдсн резолюцин проектиг цаарандкь хәләв. Күүндврин хөөн резолюц батлҗ авгдв.

Өмнь, сарң, өдрлә, асхни сүүр деер делегатнр КПСС-ин Уставин проект эклҗ хәләсмн. Проектиг һоллгчдан батлҗ авв.

Уставин проект белдлһәр бәәх комиссин ахлач М. С. Горбачев документин һоллгч положеньсиг цәәлһв, терүг күццдкь белдлһнә йовудт орулгдсн сүв-селвгүдин болн чиклврмүдин тускар келв.

Тедниг үүлдврт оруллһн партин һардгч органмуд бүрдәлһиг эклх арһ съездд өгх бәәсн Уставин проектин тиим параграфсас күүндвр эклв. КПСС-ин цуг кемҗәнә суңһгдг органмудыг тогтаһна диг-даран, тер органмудын бүрдәц болн зөвмүд эн разделмудт цәәлһгдҗәнә. Үлгүрнь, партин съездин медлд бәәх төрмүд болн күцц зөвнь, съезд деер Центральн Комитетиг болн Центральн Бүртклһнә Комиссиг, ЦК-н Генеральн сегләтриг болн терүнә дарукиг суңһлһна, Политбюро бүрдәлһнә диг-даран заагдҗана.

Уставин күүндгдсн параграфсиг съезд батлҗ авв.

Така сарин 10-д завсрин хөөн делегатнр хәләгдх дарани төриг — партин һардгч органмуд суңһлһиг эклв.

КПСС-ин ЦК-н Генеральн сегләтрин үүлд кест кандидатур заагдв. Күүндврин хөөн нуувчар дууһан өглһнә бюллетеньст хойр кандидатур орулгдв: Т. Г. Авалиани — партин Киселевск горкомин негдгч сегләтр болн М. С. Горбачев.

Съезд көдлмшән цаарандкь кеҗәнә.

(ТАСС).

Каспийск района «Каспиец» колхоз — олн зүсн халхста эдл-аху. Энүнд мал өсклһн, тәрә тәрлһн, гермүд тосхлһн күцәмҗтәһәр делгрҗәнә. Болв тер бийнь колхозд заһс аңнлһн нег үлү ончта орм эзлҗәнә. Олн җилин туршарт колхоз заһс аңнлһар районди нүр орм эзләд, тенгсин продукциг авлһар шишлңдүлгдсн эдл-ахуд тоолгдҗ йовна.

Тер мет эдл-ахун заһсчнр хаврин кемлә заһс бәрлһнә көдлмшән йир сән аштаһар төгсәсмн. Үлгүрлхд, зураһар 6800 центнер заһс бәрҗ авхин орчд колхозин заһсчнр 7420 центнер заһс бәрҗ авад государствд хулдсмн.

— Эн күцәмҗд мана нүүрлгч звеносин йир ик тәвц бәәнә, —гиҗ колхозин ахлач, Хальмг АССР-ин Деед Советин депутат Константин Бадма-Халгаевич Нактанов келҗәнә. —Үлгүрнь, заагдсн кемд С. С.-Г. Очировин һарджах звено 424 центнер заһс бәрҗ авв, эс гихлә эдн зураһан 196,3 процентд күргҗ күцәсмн. Тер мет энүнә ах Владимир Санджи-Гаряевичин звено йир сәәнәр көдләд, зураһан 193 процентд күргҗ күцәһәд хойрдгч орм эзлсмн. Һурвдгч ашт Ф. М. Докучаевин һарджах звено күрсмн. Эн коллективин тоод бәрҗ авсн 401 центнер заһсн бәәнә.

Келхд, «Каспиец» колхозин флотилий тооһарнчи баһ биш. Энүнә хаңьд ут туршатан заһсчнрин 41 звено үүлдҗәнә. Звено болһн эврә катерта аль җилктә онһцта. Ода деерән заһсчнр дарани заһс аңнлһна намрин кемдән белдҗәнә. Эн кем болхла ноха сарин нег шинәс авн эклхмн. Намрин заһс аңнлһнд эдн ут турштан 7200 центнер заһс бәрҗ авх зөвтә.

— Эн күцлдән күрхәр бәәсн цуг арһан олзлхвидн, — гиҗ колхозин ахлач келҗәнә.

ЗУРГТ: «Каспиец» колхозин ахлач К. Б.-Х. Нактанов.

Р. Астахован цокси зург.

НӘРН БӘӘДЛИГ МЕДЛЬН

Така сарин 9-д өрүһәр съезд резолюцин проект белдлһнь көдлмшин түрүн ашмудыг шинәс халав.

Делегатнрин ик зуснь өгсн дууһар КПСС-ин ЦК-н Политическ тооцаһар съездин резолюц ул-сүүр гиҗ батлгдв. Документин проектд эднәс зәрмнь урдаснь эс авсн учрар делегатнрт немр темдгүд орулх арһ өгхмн гиҗ шиидв. Редакционн комиссь болхла тедниг ашлад, хөөнь резолюциг бүклднь хәләхин тәлә орулҗ өгх зөвтә.

Цаг давҗана, кесг тоотын [illegible] бәәнә. Яһад болв чигн трибунд эс [illegible] микрофонд һархар седҗәх съездд орлцҗах кесг әмтнә зүткллһн хамгин түрүнд ним седкләр цәәлһгдҗах бәәдлтә.

Эн өрүн чигн үг келсн әмтн хамгин олн зүсн төрәр келв. Үлгүрнь, ах партийн болн государственн үүл зерглүлҗ хамднь даалһна тусин туск төрәр күүндвр кех седвг орулгдв. ЦК-н Политическ тооцаһар белдҗәх резолюцин проектәр темдгүдән бичҗ орулсмн тиси шиидвр авгдсн бийнь, оратормуд нег-негән дахлдад ами үгин селвгүд орулад бәәв. Тиим нег темдгиг докладчик М. С. Горбачев сурврмудт хәрү өгчкәд, [illegible]

сурврт тер ним хәрү өгв: Политбюрон цуг члед болн членә кандидатнр — правительствин, министерствсин болн ведомствсин һардачнр жалвиг Центральн Комитетәс авна. Президентск Советд оргдг Политбюрон члед болн членә кандидатнр тер тоод орхш. Теднь жалван эн Советин аппаратас авхмн. Политбюрон члединь сара жалв — 1200 арслң, членә кандидатнрин — 1100. Центральн Комитетин сегләтрмүдин жалв — 1000 арслң тогтана.

Центральн Шүүврин Комиссин тооцаг съезд батлв.

[illegible] КПСС-ин бюджетин болн зөөрин туск докладын хөөн учрсн сурврмудт КПСС-ин ЦК-н керг-үүлин залач Н. Е. Кручина хәрү өгв. Хамгин түрүнд XXVIII съезд келһнд һарсн һару делегатнриг соньмсулв. Форумин көдлмшин арвн хонгин туршарт делегатнрин жалв 700 миңһн арслң, көлги-күчнд һардг һару, дуңнад, 500 миңһн, гиичлүрт өгдг мөңги — 800 миңһн арслң тогтах зөвтә. Радио болн телевизион трансляцин һарунь 4,5—5 сай арслң болхмн. Сүүрмүдиг цуг орн-нутгт үлм өргәр үзүлхмн гисн тер хаһлсн цагт эн тоод делегатнр оньган тусхах зөвтә бәәсмн. Урда[illegible]

деер тархагдҗахин өмнәс терүнә хөөн үг авсн А. Н. Яковлев нег мөслгч бурушалтан медүлв. Нерн уга записксд бичгдсн зәрм тоотыг болн харһлтын стенограммиг дуңцүләд худл, тер цаасид бәәдг зәңгс учр-зөв уга болҗахиг тер үзүлв. Съезд деер болҗах политическ ноолдан зәрм халхарн «жигшәх янзта» болҗана гиҗ үг келҗәх күн темдглв. Партьд 47 җилдән бәәх коммунист, делегат болҗ, эн кергиг шинҗлх болн терүг бүрдәсн әмтиг олҗ авх даалһвр съездин Секретариатд өгхиг сурҗана. Терүнә халхар журхгч талдан чигн материалмуд съезд деер тархагдҗахинь дааһад, КПСС-ин ЦК-н сегләтр темдглв: чаңһ дәврлһн, хамгин му үйдстә эв-арһар, нам уголовн эв-арһар түкрлһн болҗана. Зүүцүлгдсн эн кампаниг бүрдәсн әмтид, терүг дөңнҗәх әмтид келхәр седләв: мини насн-җирһлиг ахрдулҗ болҗана, болв дууһим таслҗ терүл болшго.

Эн кергиг шинҗләд, съездд зәңглх даалһвр делегатнр Секретариатд өгв.

Залас өггдсн сурврас СССР-ин КГБ-н ахлач В. А. Крючковд үг өггдв. Съезд деер кесн тооцаһар терүнә нерид 100 һар бичг орҗ

цуутән учрв. Эврәнь билгән талдан участкд — Ленинградт үзүлх арһ энүнд өгтдлә. Болв харм тәрхд, энд чигн юм кеҗ чадсн уга. 55 җил күрхләрн генерал Калугин отставкд һарһгдв. Комитетин һардвриг әәлһхәр эн седв, болв билн терүнә үгд орсн угавидн. Удл уга Калугин маниг әәлһҗәсн тоолтан күцәв. Мөчн сарин 14-д «Свобода» радиостанцин программар энүнә келсн үгиг соңсхв. Тиим кевәр государственн әәмшг уга бәәлһнә органмудын өмнәс дарани кампань эклһнд эн йовудл өгв. Хамгин зәңглһнә — советск болн һазадын средствст олн интервью өгв, митингүдт, телеүзгдләр үг келв.

Генеральн цолынь болн ачлврмудынь булаҗ авхлари Калугинә туст дегәд чаңһ шоодвр күцәсн болвзго? Уга. Калугин генерал била, государственн әәмшг уга бәәлһнә органмудын үүлдврин эв-арһиг, янзиг, зөрүлтиг медүлҗ келх зөв уга бәәсиг эн сәәнәр медлә. Кемр Калугинә үүлдврин туст мана өгсн хәрүһин тускар келхлә, талдан орн-нутгудт эн хәрү улм чаңһ болх била.

Асхни сүүр деер делегатнр КПСС-ин шин Уставин проект хәләлһиг эклв.

Партьд күүндвр кехин тәлә Уставин проектин талдан вариант съездин өмн барлгдсн бийнь кесг коммунистнр тиим бүрдәциг дөңнҗәхән медүлв. Тер вариантас иштә КПСС-ин һардгч органмуд Президиумас, партин Ахлачас, терүнә дарукас тогтх зөвтә бәәсмн. Тиигчкәд Президиумин хаңьд союзн республикүдин партьсин ах һардачнриг оруллһн хәләгдҗәнә, гиҗ КПСС-ин ЦК-н Генеральн сегләтр зәңглв.

Эн туст мадн ик күүндвр кеввидн, аштнь ним формулур ирвидн: Политбюрог партин Центральн Комитет тогтана. Политбюрон хаңьд тоог ЦК-н Пленум батлна. Политбюрон хаңьд орна: Генеральн сегләтр болн терүнә дарук, союзн республикүдин Компартьсин ЦК-син негдгч сегләтрмүд болн Пленум келү ку батлснас иштә ЦК-н хаңьс бас цөөкн күч терүнд орхмн, гиҗ М. С. Горбачев цаарандкь темдглә.

КПСС-ин ЦК-н Секретариатын туск сүв-селвгүдин тускар комиссин һардач цәәлһв. Эдтч —съездмүдин, Пленумсин, Политбюрон шиидврмүд күцәлһәр Политбюрола дегц өдр-бүрин цуг көдлмш келг орган болҗана. Терүнә хаңьд ЦК-н Пленумд суңһгдсн ЦК-н сегләтр[illegible]

•Съездин туск тоолвр

Цаһан седкл диилх

РСФСР-ин Коммунистическ партъ эврә җирһлән күнд цагла эклв, юнгад гихлә, партин иргч бүтүгү болчкад, үүмәтә. Коммунистнрин зәрмнь партиг гемшәнә, зуг учрсн цуг му йовдлмудт болн эндүрлһнд партъ гем болн эндүрлһнд парть гем болш медҗәхш. Партиг угаһинь тедн медҗәхш. Партин нериг олзлад, олн-әмтиг мекләд, худл-хуурь һарһсн һардачнр терүнә нер һутасмн. Тегәд РСФСР-ин Компартъ теднәс сулдх зөвтә, партъ теднә нерд така сарин 2-т тедн КПСС-ин көдлмшән эклсн XXVIII съезд деер цуг әмтнд соңсхҗ медүлгдх зөвтә, гиҗ би тоолҗанав.

Партин XXVIII съездин йовуд эндр олна оньгт бәәнә. Орн-нутгт тогтсн чинвртә бәәдлиг ясрулх, партин тоомсриг өөдлүлх арһ олх гиҗ әмтн съездәс күләҗәнә. Һарһсн эндүсин, хаҗһр шиидврмүдин тускар М. С. Горбачевин докладт илднь келгдв. Партъ эн туст дәәвр зүүҗәхин тускар дна, цугинь күцәх болҗ әмтиг әәтрүлнә. Болв йосн күрснәнь хөөн келсн үгән дарунь мартна. Цугнь хуучн кевәрн үлднә, ямаран чигн ясрлт уга.

Би Цаһан Амнд 1966 җиләс авн бәәнәв. Эн нутгин зергд районд олн партийн, советск һардачнр сольгдв. Хальмг үлс келдг гәр «хург хуучарн». 20

•Умшачин бичг

«ХУРГ ХУУЧАРН»

медүлгдв. Оңдарулллһна цагт үүдсн төрмүдин тускар чигн үниднь цәәлһгдв.

Болв, мини тоолврар, сул цагт партъ улсас заа[illegible]

җил хооран мана уульнцт шаһаца бальчг била, тер кевтән бәәһә.

Хот-хоолын программ эннь бас партин шиидвр күцәлһнә лавта герчнь

Така сарин 9-д өрүнәр съезд резолюцин проект белдлһнә көдлмшин түрүн ашмудыг шинҗс хәләв.

Делегатнрин ик зунь өгсн дуунһар КПСС-ин ЦК-н Политическ тооцаһар съездин резолюц ул-сүүр гиҗ батлҗ авгдв. Документин проектд әдләс зәрмнь урдаснь әс авсн учрар делегатнрт немр темдгүд орулх арһ өгхмн гиҗ шиидв. Редакцион комисс болхла тедниг ашлад, хөөннь резолюциг бүклднь хәләхин төлә орулҗ өгх зөвтә.

Цаг давжана, кесг тоотын тускар келх седкл бәәнә. Яһад болв чигн трибунд әс гиҗ «сул» микрофонд һархар седҗәх съездд орлцҗах кесг әмтнә зүтклһн хамгин түрүнд иим седкләр цәәлһгдҗәх бәәдлтә.

Эн өрүн чигн үг келсн әмтн хамгин олн зүсн тәрәр келв. Үлгүрнь, ах партийн болн государственн үүл зерглүлҗ хамднь даалһна тусин туск тәрәр күүндвр кех селвг орулгдв. ЦК-н Политическ тооцаһар белдҗәх резолюцин проектәр темдгүдән бичҗ орулхмн гисн шиидвр авгдсн бийнь, оратормуд нег-негән дахлдад амн үгин селвгүд орулад бәәв. Тиим нег темдгнь: докладчик М. С. Горбачев сурврмудт хәрү өгчкәд, резолюциг батлҗ авсна хөөн биш, батлҗ авхин өмн товчлгч үг келтхә.

Зәрм оратормуд Политбюрод болн ЦК-н Секретариатд орҗах һардачрин көдлмшиг туслн үнллһнә туск тәриг шинәс босхад, тиим үнлә тер дарунь өгтхә гиҗ некв. Съездд орлцҗах таллан әмтн тедниг зөвтәһәр чикләв: ЦК-н хаһьд кандидатурмуд темдглх заасн цагт энүг кесн чик болх. Алтайин делегат **Н. П. Зеленьков** сурврмудт А. Н. Яковлевин өгсн хәрүһин туст әс таасн седклән медүлад, «эврәннь хәләцән тодрхаһар медүлхиг» терүнәс некв. Юнгад гихлә, үг келсн күүнә тоолврар, «партяс болн съездин делегатнрас эврәннь хәләцән эн нуужана». Товчлгч үгдән КПСС-ин ЦК-н сегләтр А. Н. Яковлевин хәләцин тускар келж үнлтхә, тер мет КПСС-ин туст Б. Н. Ельцина хәләциг бас үнлтхә гисн селвг орулгдв.

Олнд зәңглһнә средствс, хамгин түрүнд телеүзгдл съездин көдлмшиг яһҗ үзүлҗәхин тускар зөвәр халун күүндвр һарв. Журналистнр яһҗ көдлҗәнә? — гисн сурвр өггдв. Краснодарск делегацин элчин хөөн олнд зәңглһнә средствсин туст кесг кань чигн шалһлһн келгдв. Тегәд барла залһлда бәрдг багин һардач делегат **Л. П. Кравченко** эн сурврт цәәлһвр өгх зөвтә болв. Съездин көдлмшиг үзүллһиг ясруллһар урднь терүнә орулсн сүв-селвгүдин тускар ТАСС-ин генеральн директор бас нег тодлулв. Партийн форумин көдлмшиг үзүлхин төлә эфирин цагиг зөвәр икдүләд орн-нутгин цуг регионмудын әмтнд съездин учр-утхиг болн чинриг урдкас дорхнь ик кемҗәнд медүлхиг күчхмн гисн селвгүд эн орулсмн.

Централь Шүүврин Комиссин тооцаһар съезд шиидвр батлҗ авчана. Эн комиссин ахлачин дарук **А. А. Низовцевад** үг өггдв. Партийн болн государственн үүлиг дегц даажах әмтн ямаран жалв, альдас авдгин туск сурврт тер ... [illegible] Политбюрон цуг члед болн члена кандидатнр — правительствин, министерствсин болн ведомствсин һардачирин жалвиг Централь Комитетәс авна. Президентск Советд орлг Политбюрон члед болн члена кандидатнр тер тоод орхш. Тедн жалван эн Советин аппаратас авхмн. Политбюрон члединн сара жалв — 1200 арслң, члена кандидатнрин — 1100. Централь Комитетин сегләтрмүдин жалв — 1000 арслң тогтана.

Централь Шүүврин Комиссин тооцаг съезд батлв.

[illegible] КПСС-ин бюджетин болн зөөрин туск докладын хөөн учрсн сурврмудт КПСС-ин ЦК-н керг-үүлин залач **Н. Е. Кручина** хәрү өгв. Хамгин түрүнд XXVIII съезд келһнд һарсн һару делегатнриг соньмсулв. Форумин көдлмшин арвн хонгин туршарт делегатнрин жалв 700 минһн арслң, келгн-күчнд һардг һару, дуңнад, 500 минһн, гиичлүрт өгдг мөңгн — 800 минһн арслң тогтах зөвтә. Радио болн телевизиг трансляцин һарунь 4,5—5 сай арслң болхмн. Сүүрмүдиг цуг орн-нутгт үлм өргәр үзүлхмн гисн тер хаһлсн цагт эн тоод делегатнр оньган тусхах зөвтә бәәсмн. Урдаснь кесн то-дигәр съезд келһнд һарх һару, дуңнад, 11 сай арслң тогтахмн.

Зәрм делегатнр ЦК-н аппаратын штатын тооһин болн жалвин саңгин тускар сурвр өгнә гиҗ үг келҗәх күн зәңглв. То-дигнь иим: штатын цуг тонь — 2352 күн, тер тоод 1332 күн — даавртә көдләчнр, теднә дундын жалвнь 533 арслң.

«КПСС-ин бюджетин болн зөөрин тускар» резолюцин проектиг ул гиҗ тоолад, делегатнр батлв. Редакционн комиссин заасн селвгүдлә ирлцәтәһәр документ ясрулгдҗ, съездд өггдхмн.

НКАО-н делегатнр сунһлһна тәриг шинҗлх даалһвр съездәс авсн багин көдлмшин ашмудын тускар съездин мандатн комиссин ахлач **Ю. А. Манаенков** зәңглв. Азербайджана Компартин XXXII съезд деер сунһгдсн зун 27 делегатын күцц зөвинь комисс батлҗана, гиҗ зәңглгдв. Азербайджана КП-н съездин хөөн НКАО-д немр сунһгдсн һурвн делегатын күцц зөвнь хаһлгдсн уга. КПСС-ин XXVIII съезд деер тедн хәләһәчнрин статустаһар көдлмшән цаараднь кехмн.

Съездд деер батлгдх 14 резолюцас зуг негнь — күцц. хойрнь ул гиҗ тоолгдҗ батлгдв. Резолюцсин проектсәр цааранднь күүндвр кех селвг ахлачлгч күн орулҗ өгв.

«Өлгә пагин девснд КПСС-ин дәәнә политикин һоллгч зөрүллтс» гисн резолюцин проектин төлә бүклднь дууһан өгад, селвглсн нег чигн чикләвриг батлсн уга. «Демократическ зөвиг харслһн, коммунистнриг баслһна өмнәс» гиҗ нерәдгдг резолюцин проект күүндлһн угаһар гишн ул гиҗ тоолгдҗ батлгдв. Эрдм-сурһулин, номин болн культурин халхд КПСС-ин политикин туск резолюцин проектд темдгүдән үлм шунмһаһар орулҗах селвг делегатнрт өггдв.

«Ниицлт» багд хамцсн демократическ болн марксистск платформсин баһ кастә коммунистнрлә кесн харһлтын тускар записк съезд терүнә хөөн үг авсн **А. Н. Яковлев** нег меслгч бурушалтан медүлв. Нери уга запискд бичгдсн зәрм тоотыг болн харһлтын стенограммиг дуңцүләд худл, тер цаасид бәәдг зәңгс учр-зөв уга болжахиг тер үзүлв. Съезд деер болҗах политическ воолдан зәрм халхарн «жигшәх янзта» болҗана гиҗ үг келҗәх күн темдглв. Партьд 47 жилдән бәәх коммунист, делегат болҗ, эн кергиг шинҗлх болн теруг бүрдәсн әмтиг олж авх даалһвр съездин Секретариатд өгхиг сурҗана. Терүнә хәләр зүүт[illegible] хгч таллан чигн материалмуд съезд деер тархагдҗахинь зааһад, КПСС-ин ЦК-н сегләтр темдглв: чаңһ дәврлһн, хамгин му үндстә эв-арһар, нам уголовн эв-арһар түкрлһн болҗана. Зүүцүлгдсн эн кампаниг бүрдәсн әмтнд, теруг дөңнҗәх әмтнд келхәр седләв: минн насн-жирһлиг ахрдулҗ болҗана, болв дууһим таслж тәрүл болшго.

Эн кергиг шинҗләд, съездд зәңглх даалһвр делегатнр Секретариатд өгв.

Залас өггдсн сурврар СССР-ин КГБ-н ахлач **В. А. Крючковд** үг өггдв. Съезд деер кесн тооцаһар терүнә нернд 100-һар бичг орҗ ирв.

Эклҗ үүдҗәх олн партийностин таалд комитет болн КПСС хоорндк хәрлцәнә бәәдл ямаран болх зөвтә гисн сурвр принципиальн чинр зүүҗәнә. Эн хәрлцән темдгтәһәр хүврв, гиҗ үг келсн күн темдглв. Органмуд государственн йосна институтмудын бүртклһнд бәәдг болв. Государственн әәмшг уга бәәлһнлә залһлдата төрмүдәр Комитет таллан партьсин элчнрлә керг-төрин хәрлц- болн залһлда бәрәд, теднд зәңгләд, теднлә хамдан үүлдх саната бәәнә.

Государственн әәмшг уга бәәлһнә органмудын деполитизацин туст, тенд партийн организацсиг уурулһна тусст хәләцән медүлх сурвр кесг делегатнр тәвв. Политикд бәәх һол тоотыг — орн-нутгин государственн болн олна-политическ улсиг, конституционн тогтациг, советск государствин политическ йосиг органмуд харсҗана, гиҗ КГБ-н ахлач темдглв.

Келн-әмтн хоорндк хәрлцәнә, келн-әмтн хоорндк хүрц цуугәсиг урдаснь гетлглһнә кергт органмуд орлцлһна болн теднә нилчин төрмүдин тускар олн сурврмуд өгглв. Учрн гиҗәх цуугәсин тускар КГБ-н кесн зәңглһн, зокал мет, цагланьо советск, партийн, зөв-йос харлһна органмудт медүлгддг билә.

Нуувчин экономикин болн шишлң белдҗ үүл татлһна бәәдлиг КГБ-н ахлач шинҗлв, әәмшгтә эн йовдлмудла ноолда келһнә керг-үүлдврмүдин тускар келҗ өгв. Баһарнь тәвсн бийнь, нуувчин экономикин халхд 150 жуура арслң олаллһнд бәәнә. Нуувчин экономик политическ чинр зүүҗәнә, юнгад гихлә, хажиллтсиг хадһлхар зүткҗәх антиобщественн чидлмүдиг эн тогтана.

Урднь КГБ-н көдләч бәәсн Калугин олнд зәңглһнә средствст кесн герчллһнлә залһлдата бәәдлиг цәәлһтн гиҗ делегатнр сурв. Цөн темдг. Туршулд эн көдлҗ чадшго гисн шиидвр 1979 жилд һардвр батлҗ авсн цагла [illegible] гән таллан участкд — Ленинградт үзүлх арһ энүнд өгтдлә. Болв харм тәрхд, энд чигн юм кеж чадсн уга. 55 жил күрхләрн генерал Калугин отставкд һарһгдв. Комитетин һардвриг әәлһхәр эн седв, болв бидн терүнә үгд орсн угавидн. Үлл уга Калугин маниг әәлһҗәсн тоотан күцәв. Мөчн сарин 14-д «Свобода» радиостанцин программар энүнә келсн үгиг соңсхв. Тиим кевәр государственн әәмшг уга бәәлһнә органмудын өмнәс дарани кампань эклһнә эн йовуд [illegible] советск болн һазадын средствст олн интервью өгв, митингүдт, телеүзгдләр үг келв.

Генеральн цолынь болн ачлврмудынь булаж авхларн Калугинә туст дегәд чаңһ шоодвр күцәсн болвзго? Уга, Калугин генерал билә, государственн әәмшг уга бәәлһнә органмудын үүлдврин эв-арһиг, янзиг, зәрүлтиг медүлж келх зөв уга бәәсиг эн сәәнәр медлә. Кемр Калугинә үүлдврин туст мана өгсн хәрүһин тускар келхлә, таллан орн-нутгүдт эн хәрү үлм чаңһ болх билә.

Асхни сүүр деер делегатнр КПСС-ин шин Уставин проект хәләлһиг эклв.

Партийн Уставар съездин комиссиг һарджасн **М. С. Горбачев** үг келв. Уставин проектәр орҗ ирсн йир олн сүв-селвгүдәс ишто мана комисс амр биш бәәдлд тусв, гиҗ эн келв. Зуг Секретариатд бүкл боть сүв-селвгүд орҗ ирв, энүнәс нань эрк биш комиссьт баһ биш то селвгүд орҗ ирв. Цуг эн өдрмүдт комисс икәр көдлҗәнә — эврәннь ханярн чигн, терүнлә дегц цуг республиканск партийн организацсин, цуг платформсин элчнр болҗах делегатнрич сольгдҗах багмуд орлцлһтаһар.

Эндр мана Уставин хоорад сааҗ болшго нег тәр хаһлх кергтә билә, гиҗ комиссин ахлач цааранднь келв. Партин цутхлң органмуд болн ах үүлд бәәх әмтиг сунһлһна диг-дарана тускар үг һарчана. Эн тәриг бидн хәләх зөвтәвидн. Кемр бидн Уставин проектиг ул-сүүр гиҗ батлҗ авхла, терүнә хөөн партин цутхлн органмудыг сунһлһна, тогталһна туск пунктс болн параграфс х[illegible] чадх биләвидн. Эс гиҗ билә уралан йовж чадшговидн.

КПСС-ин Уставин проект ул-сүүр гиҗ дууһан өглһнд орулгдв. Шиидвр батлҗ авгдв.

Партин һардгч органмуд сунһлһна диг-дара йилһлг Уставин проектин параграфсин тускар күүндвр эклҗәнә. Устав белдлһәр бәәх комисс тедниг эки түрүнд хәләх кергтә гиҗ селвг орулҗана.

Уставин проектар болсн күүндврин йовудт партин цутхлн органмудын бүрдәцд КПСС-ин ЦК-н Политбюро хадһлх кергтә гисн, тер мет урднь бәәсәр. болв эндрәс авн зуг тусли съезд деер Политбюрон көдлмшиг толһалх ЦК-н Генеральн сегләтриг сунһх кергтә гисн тоолвр келгдҗәв гиҗ М. С. Горбачев эн тәрәр үг келхләрн келв. Тер мет, бас съезд деер, партьд хойрдгч күүнә зөв эдлҗәх болн ЦК-н Секретариатын көдлмшинь һардвр күцәҗәх ЦК-н Генеральн сегләтрин дарукиг сунһх селвг бас өггдҗәнә.

Партьд күүндвр кехин төлә Уставин проектин таллан вариант съездин өмн барлгдсн бийнь кесг коммунистнр тиим бүрдәциг дөңнҗәхән медүлв, тер вариантас ишто КПСС-ин һардгч органмуд Президиумас, партин Ахлачас, терүнә дарукас тогтх зөвтә бәәсмн. Тиигчкәд Президиумин хаһьд союзн республикүдин партьсин ах һардачнриг оруллһн хәләгдҗәнә, гиҗ КПСС-ин ЦК-н Генеральн сегләтр зәңглв.

Эн туст мадн ик күүндвр кеввидн, аштнь иим формулур ирв: Политбюро партин Централь Комитет тогтана. Политбюрон ханин тоог ЦК-н Пленум батлна. Политбюрон хаһьд орна: Генеральн сегләтр болн терүнә дарук, союзн республикүдин Компартьсин ЦК-син негдгч сегләтрмүд болн Пленум келу күн батлсвас ишто ЦК-н ханяс бас цөөкн күн терүнд орхмн, гиҗ М. С. Горбачев цааранднь темдглв.

КПСС-ин ЦК-н Секретариатын туск сүв-селвгүдин тускар комиссин һардач цәәлһв. Энтч — съездмүдин, Пленумсин, Политбюрон шиидврмүд күцәлһәр Политбюрола дегц өдр-бүрин цуг көдлмш келг орган болҗана. Терүнә хаһьд ЦК-н Пленумд сунһгдсн ЦК-н сегләтрмүд болн терүнәс нань Секретариатын члед — көдлмшч классин, крестьянствин, интеллигенцин, эклц партийн организацсин элчнр бас орж чадҗана.

КПСС тосхлһна бүрдәциг демократизацллһнур, партин политикиг тогталһнд болн күцәлһнд эклц партийн организацсин чинриг өөдллһнур залгдсн конструктивн сүв-селвгүд үг келсн әмтнә ик зунь орулв. Тедниг тоод авч Уставин проектин параграф батлҗ авгдв.

Партин һардгч, күцәгч болн бүртклһнә органмудыг сунһлһна туск параграфин тускар күүндвр эклснә йовудт зөвәр зүткәтә күүндвр болв. Келхд, тооцана цагин цуг эргнд съездин делегатнрин күцц зөв хадһллһна туск селвг орулгдсн билә. Кемр мадн мана күцц зөвиг цааранднь хадһллһна үзг-хаалһар йовхла обществд болҗах хүврлтсин хаалһд мадн боомтг болҗанавидн гиҗ әмтч сандрг болх, гиҗ күүндврмүдин йовудт М. С. Горбачев келв.

Күүндврин болн чиклврмүд орулсна хөөн Уставин эн параграфиг делегатнр батлҗ авв.

Товчлгчарнь делегатнр эркн зөв эдллһәр бәәх комиссин ахлачд «Ростсельмаш» негдлтин генеральн директор Ю. А. Песковиг сунһв. Эн терүнә ханяр эврә сүв-селвгүдән орулхмн.

Зәрм делегатнрла А. Н. Яковлев харһсна туск материалмуд тархалһнла залһлдата тәрәр нег деер һарһх кергтә гисн съездин шиидврәс ишто Белоруссин Компартин Витебск обкомин негдгч сегләтр В. В. Григорьев толһачта комисс бүрдәхин туск селвг Секретариат орулҗ өгв. Эн сүв-селвг бас батлгдв.

Така сарин 9-с авн телеүзгдләр сүүрмүдин күцц трансляц кегддг болхмн гисн СССР-ин Гостелерадион зәңглһн зарлгдв.

Така сарин 10-д съезд көдлмшән цааранднь кеҗәнә.

(ТАСС).

— Эн күцәмжд мана цүүрлгч звеносин йир ик тәвц бәәнә, — гиҗ колхозин ахлач, Хальмг АССР-ин Деед Советин депутат Константин Бадма-Халгаевич Нактанов келҗәнә. — Үлгүрнь, заагдсн кемд С. С.-Г. Очировин һарджах звено 424 центнер заһс бәрҗ авв, эс гихлә эдн зураһав 196,3 [illegible] рин заһс аиклһнд эдн ут турштан 7200 центнер заһс бәрҗ авх зөвтә.

— Эн күцлдән күрхәр бәәсн цуг арһан олхвидн, — гиҗ колхозин ахлач келҗәнә.

ЗУРГТ: «Каспиец» колхозин ахлач К. Б.-Х. Нактанов.

Р. Астахован бәәсн зург.

●Съездин туск тоолвр

Цаһан седкл диилх

РСФСР-ин Коммунистическ парть эврә жирһлән күнд цагла эклв, юнгад гихлә, партин иргч бүтнгү болчкад, үүмәтә. Коммунистнрин зәрмнь партиг гемшәнә, зуг учрсн цуг му йовдлмудт болн эндүрлһнд парть гем угаһинь тедн меджәхш. Партин нериг олалад, олн-әмтиг мекләд, худл-хууль һарһсн һардачнр терүнә нер һутасмн. Тегәд РСФСР-ин Компарть теднәс сулдх зөвтә, теднә нерд така сарин 2-т көдлмшән эклсн КПСС-ин XXVIII съезд деер цуг әмтнд соңсхҗ медүлгдх зөвтә, гиҗ би тоолҗанав.

Партин тоомсриг хәрү өөдлүлхин төлә олн әмтн дунд цәәлһврин болн бүрдәмҗин көдлмш келһнә шин эв-арһ олаллһн нөкд болх. Партин эндрк дуудвр ним болх зөвтә: үүмән угаһар зүткҗ көдллһн. Российск Федерациг хәрү босхҗ батрулхин төлә тәвгдсн цуг көдлмш күцәлһнд күчән нииллһн — Әрәсән коммунистнрин болн эклц партийн организацсин һол күслнь мөн. РСФСР-ин Компартин ЦК һазадын болн дотр-дундын политикин туск төрмүдиг бийнь хаһлх, гиҗ би итҗәнәв.

РСФСР-ин съезд деер партин эндрк бәәдлиг яһҗ ясрулхин тускар күүндснь болн съездин көдлмшт коммунистнр ик шунмһаһар орлцснь эндр өдр күртл әмт байрлулна. Коммунистнр хоорндан соньн кесг сүв-селвгәрн хувалцҗ, кергтә күүндвр кесмн. Ода болхла, үгмүдәс ил кергүр орхмн, гиҗ тоолҗанав.

РСФСР-ин Компартин съездин көдлмшиг гүүнәр ухалад, шиидврмүдинь бәәдл-жирһлд тохралһнд дөн болх кергтә. Келхд, Әрәсән цуг әмтнә жирһл ясруллһнд күн болһн орлцҗ, эврә тәвцән орулх зөвтә. Деерәс ирдг закввр уурв — өдгә болн иргч цагин бәәдл мана һарт бәәнә.

Тегәд бийинь болн мана эклц партийн организацин цуг коммунистнрин нерн деерәс Әрәсән Компарть, нег үлү КПСС-ин XXVIII съезд обществд тогтсн политическ болн экономическ нәрн бәәдлиг гөңгрүлсн деерән ясрулҗ батлх, гиҗ бат итклән келҗәнәв. Болв мадн чигн партиг батллһна төлә цуг күчән негдүлҗ, эврәннь күч-көлсч коллективинь жирһлд коммунистнрин цүүрлгч нилч өөдлүлҗ, эн өөдән чинртә кергт эврә болм тәвцән орулх зөвтәвидн.

Л. ЛЫСОК,
КПСС-ин гешүн, «Калмводстрой» негдлтин 7-ч ПМК-н экскаваторщикүдин бригадир.

Партин XXVIII съездин йовуд эндр олна оньгт бәәнә. Орн-нутгт тогтсн чинвртә бәәдлиг ясрулх, партин тоомсриг өөдлүлх арһ олх гиҗ әмтн съездәс күләҗәнә. һарһсн шиидврмүдин тускар М. С. Горбачевин докладт илднь келгдв. Парть эн туст даавр зүүҗәхин тускар медүлгдв. Ондаруллһна цагт үүдсн төрмүдин тускар чигн үннднь цәәлһгдв.

Болв, мини тоолврар, сүл цагт парть улсас заагрҗ салҗана, эннь һол энду болжна. «Икрхг сана зүүсн партин бәәдл туслн партин төлә ик әәмшг учрана», — гиҗ В. И. Ленин саглулҗ келсмн. Партин тоомсриг ик зуудан партаппарат дор орулҗана, гиҗ би санҗанав.

Бәәхтә жирһлин таал аппарат бийиннь төлә тогтав. Эгл коммунистнрлә селвлцлһн угаһар бийдән жалван икдүлв. Тер саамд кесг, пенсионермүд, медәтә әмтн уга-яду бәәдлд бәәнә. Цагтан болхла эдн дәәнә зовлңгиг, дәәнә хөөтк күчр жилмүдин ацаг бий деерән даҗ һарла.

Партийн . йос залжах аппаратчикүд сән таалтагермүдт бәәнә. шишлң машин эдниг зөөнә. келхд, «өөкн дотрк бөөр мет, өндгн дотрк уург мет» жирһнә. Йос һартан авхин төлә [illegible] ардинь орж ноолдна, цугинь күцәх болж әмтиг әәтрүлнә. Болв йосид күрсннь хөөн келсн үгән даруй мартна. Цугнь хуучи кевәрн үлднә, ямаран чигн ясрлт уга.

Би Цаһан Амнд 1966 [illegible] гин эргнл районд олн партийн, советск һардачнр сольгдв. Хальмг улс келдгәр «хург хуучарн». 20 жил хооран мана уульнцст шаһаца бальчг билә, тер кевтән бәәһә.

Хот-хоолын программ эннь бас партин шиидвр күцәлһнә лавта герчнь мөн. Үгәс нань юмн уга. Үлгүрнь, мана районд хойр жил хооран мал бордлһна площадк тосхгдла. 1 сай арслң һарһгдла. Ода болхла эн тосхлт нурад унҗана. Эннь кенә гемәр учрв? Районa һардачнрас кен чигн засгла харһсн уга. Олна мөңгиг тиигҗ үрәдг йовдл дала.

Селән һазрт әмтнд бәәцин сән таал тогталһна тускар бас олн үг келгднә. Мана поселкд 20 жил хооран тосхгдсн усна сурвлжн эләд, зеврәд, эд болдгаси һарчана. Энүг ясх арһ-чидл мана района Советд уга болҗана.

Аштнь мини келхәр бәәхм эн: әмтнд килмҗ өглһнә тускар олн үг келдгән уурхмн. Терүнә ормд бичкн болвчн керг күцәсн деер болх.

ЛИЖ-ҺӘРӘН Очр,
багш, күч-көлснә ветеран.
Цаһан-Амн.

●Умшачин бичг

«ХУРГ ХУУЧАРН»

Негдгч съездд нерәлгдв

Давсн долан хонгин бембә өдрт Цуг Хальмгин Советмүдин негдгч съездин 70 жилин өөнд нерәдгдсн нәр Яшкульск района Чилгр селәнд болв.

1920 жилин така сарин хойрас авн аисн күргл, эргн хальмг теегин тал дунд бәәх Чилгр селәнд болсн негдгч съездин шиидврәр цуг хальмгудыг нег һазрт хураһад республик бүрдәгдв.

Онцта өөниг темдглхин төлә республикин районас элчнр, дәәнә болн күч-көлснә ветеранмуд, Хальмг АССР-ин Деед Советин болн партин таңһчин комитетин элчнр Чилгр селәнд ирв.

Байсхлын сүүриг Хальмг АССР-ин Министрмүдин Советин ахлачин дарук В. З. Эрдни-Горяев секад, партин таңһчин комитетин сегләтр Б. Д. Муевд үг өгв.

Дәәнә болн күч-көлснә ветеран, урднь эн совхозд директор болҗ йовсн Ц. Б. Улюмджиев, шүлгч А. Э. Тачиев, партин Яшкульск района комитетин негдгч сегләтр Э. Л. Пашнанов болн нань чигн әмтн бәәҗ үг келв.

Соньн концерт болсна хөөн района эдл-аху болһна шишкә гермүдин хәләвр-марһан болсн мөрнә урлдан болв.

Мана корр.

●ВИЧ—инфекцин төрәр

«МАДН ЭЛСТҮР КӨДЛХӘР ИРВИДН»

Республикин ВИЧ-цутхлн. Серглң шар чиртә, инәмсг хар күдтә, тегрг гилгр толһата, һаран өргчксн көвүн инәһәд, коридорар гүүж йовсиг әмтин түрүнд әнд би үзүв. Ут коридорар хурдар гүүж йовсн көвүн зогсл уга, өндр нурһта, цал буурл сахлта болв чигн шамдһа залуһин һарт һарәдн, байртә бәәлтәһәр терүнд наалдж одв. Сахл-киилгәрнь наалад хоюрн инәлдәд кабинетд орж одв.

Энти кемби? —гихлә, —Кристиан Хансен. Америкас ирсн эмчирин негнь, —гиж ВИЧ-цутхлңгин ахлач Д. Б. Сандижиева цәәлһж өгв.

Терүнә кабинетд телефон җиңнхлә, Дина Бадмаевна терүг авад кесн күүндврнь тиим болв.— Нс, тана гиичирти ямаран? —Нам бичә кел. Өрүн эртәс авн завсо утаһар, үдин хотан чигн уулго ора асхн күртл көдлнә.

Көдлҗәх әмтнә көлд оралдлго невчк ооран һарад, Америкин эмчнр яһҗ көдлдгинь хажуһасн хәләсүв гиһәд, хоша бәәх кабинетд орв. Жеймс Олеске бичкн көвүт һартан авад, терүнлә наадад орж одв. Инәлн, шоллһн. Хальмгаһар нег чигн үг медлг уга, орсаһар нег-хойр үг келдг, тер саамд бичкдүдин келиг зәвәр сәәнәр медлг бәәдл һарв.

Наарән орсн цагт Кристиан Хансен бичкн көвүнлә наадҗасиг үзүв. Энти стресс тәәҗасиг гиж талдан юн боллһн эс гиж талдан юн болжахмби? —гиж психолог бәәлн социальн гигиенә эмч Стивен Торкельсенәс сурув.

—Терүнь чиги бәәнә. Зуг әмтин түрүн, наадсн цагт бичкн күүнә бульчңгнь сул болад йоста бәәдлнь ил үзгднә. Эс гиж яһж икәр гемд авлдгсинь медж авхар наадн кегдмә. Болв фонендоскопар сонссн цагт, цогц-махмудынь шинжлсн цагт күүнд көндрх зөв уга.

—Та сурчасн цагт болн өдгә цагт ямаран психологудын үүдәврмүдәр һардвә кеһәд шунмһаһар олзлжахан келж өгтн.

—Әмтин түрүнд цуг бәәсн гуманистическ психологудын үүдәврмүдиг хәләһәд, көдлмштән кергтә селвгүдиг авад олзлнавидн. Дәкәд, психоаналитикүдин, экзистенционалистнрин.

— Сартр, Камю биший?

—Үлгүрлхд, Габриэль Марселин үүдәврмүд дөн болна. Советин номтнрас болхла Макаренко. Энти өнчн бичкдүдтә көдлснәс иштә уйн цага психологийиг йир сәәнәр меднә.

—Социальн халхар хамгин түрүнд ямаран төрмүдиг хаһлх кергтә?

— Яһж мана эмчнр көдлҗәхиг та эврән үзвт. Гемтә әмтнәс әәл уга, әднлә күүндн шоглад, ил һарарн әднә цогц-махмудынь шинжлнә. Ахрар келхд, ВИЧ-инфекцтә күүнәс әәх керг уга. Иирин бәәдл-җирһлд гемтәнь, эрүлдорул күн йилһл уга хамдан бәәх кергтә. Дәкәд, гемтснәс иштә күүнә седклнь зовҗах цагт һундахд дала үг керг уга. Зәрмдән зервксн хәләц чиги әдниг үүмүлнә. Тер учр деерәс тиим күүнтә бәәхләрн йир һольшг бәәх кергтә. Талданар келхд, мадн хоорндан күн кевтәһәр бәәх зөвтәвидн. Гемтә, эс гемтә чигн, әмтин түрүн күн гисиг мадна мартх зөв уга.

Нанла күүндсн цагт Стивен Торкельсен иләр нүднд хәләһәд, һарарн, цогцарн үзүләд келнә. Терүнә келсиг нам англь кел медлг уга күүнд сәәнәр медгдх гисиг бийәрн медж авлав.

—Манад дуланий?

—Оо,..., тиим халун наңд таасгдна!

—Селвг өгч болхий?

—Өгтн, өгтн!

—Тиим халунд хар үс уухин ормд халун цә уух кергтә.

—Ээ, мел чик, тана хальмг цәәг би уулав, сән цә, намд таасгдв, —гиж келн серглң бәәдлтәһәр инәһәд талдан бичкнг хәләхәр С. Торкельсен һарв.

ВИЧ-цутхлнд би орсн цагт бичкнтә нааджасн Кристиан Хансен, невчк серггхин төлә һазаран һарв. Эн эмчин ахр завсриг олзлх кергтә гиж күүндврән эклжәнәв.

—Одахн нег газетд соньн зәңг барлгдв. Өргмжтә орн-нутгудт, тер тоод Америкд, өдгә цагас авн СПИД гемтә әмтн тооһарн баһрх, өргжлттә биш орн-нутгудт, үлгүрлхд Африкин тивәр, тиим әмтин то зөвәр өсх гиж келгджәнә. Энүнә тускар эврәннь тоолвран келж өгтн.

—Эврәннь орн-нутгин тускар келж өгсүв. СПИД гемтә әмтн Америкд тооһарн баһрхн уга. Юңгад гихлә, наркотик олзлдг әмтн манад цөн биш бәәнә. Терүн деер, сул бәәһәд дасчксн әмтн тиим харшлтыг ахр цагт бийән харсж авна гисн амр биш йовдл. Эн учр деерәс заагдсн әәмшгтә гемин тархалһиг ахр цагт зогсалһн гисн-тн зөвәр нәрн тер. Зуг танахс СПИД-иг Америкас өмн зогсахт.

—Яһад, юн учр деерәс, ямаран эв-арһар?

—Тингж келдгм учрта. Әмтин түрүн, энти нег һазрт генткн падрсн гем. Болв цаглань илдкж, өдгә цагин әмнүллһнә бүслврт авгдсн хөөн эн әәмшгтә һулмт унтрж одхнь маһд уга.

—Эмч Хансен, манад учрсн йовдлын тускар эклад келхләрн, юн учр деерәс Элстд тиим гем һарсна тускар эврәннь ухан-тоолврарн хувалцит?

—Миниһәр болхла, хальдврта цуснас көлтә гем тархагдсмн. Зуг өдгә цагт эн халхин булг бат бүртклһнд авгдсмн. Гем хальдсн тана цуг әмтиг нарт-делкәд бәәх хамгин сән әмәр әмнҗәнәвидн. Эн учр деерәс танад цааранднь ВИЧ-инфекц тархагдхн уга гиж би тоолҗанав.

Аш сүүлднь эмч Жеймс Олескед цөн сурвр өгхин төлә кезә сулдхинь күләҗәләв. Яһад болв чигн эн эмч әмтин түрүнд бичкдүдин ВИЧ-инфекцин әмнүллһ эклад, темдгтә күцәмжтәһәр амр биш кергән кеҗәнә. Зуг терүнд киинһән авх чигн зав учрсн уга. Бичкдүдиг шинжллһн, әднә эк-эцкнрлә күүндлһн, мана эмчнрлә селвлцлһн —цол уга гисн эн. Ж. Олескен орчулач, Америкас ирсн хальмг А. Иванчуков кабинетас һархлань, көшсн бәәдлнь үзгдв.

—Мадн наарән көдлхәр ирвидн, амрх цол уга, —гиж Жеймс Олеске келв. Әднәс үлгүр авад цуг мадн тингж көдлхнь яһна гиж тер цагт би ухалув.

ЖЭБЭН Төлә.

●Съездин туск ухан-тоолврмуд

ӘДЛ БИШ ХОЙР ХӘЛӘЦ

КПСС-ин XXVIII съездин эклциг мана орн-нутгин олн-әмтн цугтан күләҗәсинь мадн меднәвидн. Эн кем ода ирчксн бәәнә. Съезд эклад цөн өдр көдлҗәнә. Зуг әмтн партин эргндк күүндврән, терүнә эндрк болн иргч бәәдлин туск үүмәһән баһрулх биш, улм өөдлүлҗәнә. Энүг мадн барас, теле-үзгдләс, эс гиж һаза күүндсн әмтнә үгмүдәс меджәнәвидн.

Партиг дөңнҗәх, терүнә кергүүлдврмүдтнь, нег үлү ода болҗах КПСС-ин XXVIII съездин көдлмшг иткж бәәх әмтн дала, болв олн дунд энүнәс оңдан хәләцтә, ухан-тоолврта, итклән геесьн бас бәәнә. Тегәд партин туск съездин көдлмшәс ю күләҗәхин туск нег-негнләрн әдл биш учр-утхта хойр ухан-тоолвр мадн барлҗанавидн...

НОХАЕВА Роза Менкеновна,
бичкдүдин 1-ч тойгта яслин сурһмжлач, партийн биш.

Така сарин хойрт эклсн КПСС-ин XXVIII съездин көдлмшәр эндр өдр эс соньмсжах күн уга, гиж би тоолҗанав. Эннь медгдҗәнә, юңгад гихлә, партин, нег үлү орн-нутгин иргч хөвин туск төрмүд күн болһна ухаг болн седклиг үүмүлҗәнә. Зәрмнь оңдаруллһна кергт түрүн өдрмүдәснь авн иткҗәсн уга, зәрмнь болхла, эклад иткж, зуг тавн җилин ашмудынь авад хәләчкәд, итклән геež, зуг тер бийнь әмтнә ик зунь оңдаруллһна кергиг дөңнж, терүнд ицҗәнә. Тегәд эклад көдлҗәх КПСС-ин XXVIII съезд эн сүл ухан-тоолвриг зөвтәһинь мана орн-нутгин цуг әмтнд медүлж зарлх гиж би ухалҗанав.

Тавн җилин турш мана парть ик чиртә, гиигн биш оңдаруллһна эн кергиг күцәж йовна. Болв партиг муурулх, дор орулх, тер тоод тас уга кех саната олн зүсн җисәдин элчнр дәврж бәәхнь маднд ил. Тегәд, кемр коммунистнр партбилетан өгәд, партин зергләнәс һарсн йовдлмуд учрсинь сонссн цагт икәр үүмхмн биш, гиж тоолжанав. Юңгад гихлә, энти партин эврә цеврллһнә йирин йовц. Съезд деер болхла, тиим коммунистнриг илдкж, партиг теднәс цеврлж, тоомсринь улм батлж өөдлүлх зөвтә гиж санжанав.

Нер усан келсн уга.

Партийн биш бәәсндән байрлжахан нуухшв. Һашута болвчн, зуг зөвтә үнән келжәнәв.

Парть гисн юн болжахмб тана тоолврар? Миниһәр болхла, илдән парть уга, зуг партин һардачнриг мана парть гиһәд тоолцхана. Келхд, эгл коммунистнр партин җирһлд орлцж, эврә зөвән олзлну? Уга. Тегәд чигн цуг мана олн-әмтиг болн орн-нутгиг цуг мана олн-әмтиг болн орн-нутгиг чик седкл уга, тоомср уга һардачнр-коммунистнр иим күнд, зовлңгта җирһлин захур авч ирсн эн.

Ода болҗах КПСС-ин XXVIII съездәс олн ю күләҗәхинь би медҗәхшүв. Зуг би эн съездин көдлмш бас хуучн хәләц бәрж давх гиж санжанав.

ПАТАН Валентина,
мана корр.

Редакцд ирсн бичгүдәс

Цугинь медх зөвтәвидн

Эн җилин моһа сарин 14-д барас һарсн «Советская Калмыкия» газетд күндтә Туван Дорҗин өгсн интервью барлгдла. Терүг оньган тәвж умшув. Терүнд Туван Дорҗин босхсн төрмүд намаг соньмсулв. Миниһәр болхла тер төрмүдиг бурхн-шаҗнд шүтдг олн болн хурлын совет хаһлх зөвтә гиж сангдна.

Үлгүрнь, Элстд тосхгдх хурл «Чонд шаддут Ченхорминг» гидг нер зүүхмн гиж Туван Дорж келв. Хурлын нерн тускар эн кенлә чигн зөвшәрсн уга. Шин хурлд иим нер өглһнлә би зөвшәрҗәхшв. Бас тер мет мана республикин олн әмтн энүнлә зөвшәршго гиж би санҗанав.

Урднь, Хальмгт 30-ч җил күртл «Чееран хурл» үүлдҗәсмн. Ламаизмин цутхлң болж, энд хальмг теегин буан болһнас көвүд ирж буддийск ном дасж, гелнгүд болдг бәәж. Тегәд Элстд тосхгдх шин хурлд «Чееран хурл» гидг нер өгхмн гисн селвгән олнд өгчәнәв. Олн яһж зөвшәрнә, тедн келсәр күцәх кергтә.

Дәкәд Зая-Пандитд бумб тосххмн гисн тер босхгдла. Энүнә үүлдврәс наарән дала цаг давж одв. Номтын нерн тәрски хуучн һазртнь хадһлгдсн болх гиж сангдва. Миниһәр болхла сталинск эрк шилллһнлә харһад эмнәсн хаһцсн «Чееран хурлын» багшнрт бумб тосхмн гиж санцав.

«Хальмг үнн» газетд һарсн материал умшад би эн җилин лу сарин 23-д Туван Дорҗин нерид бичг бичләв. Тер бичгт хәрүнь ода күртл ирәд уга. Газетд материал бичсн автор Элстин хурлд учрдг дуту-дундсин тускар заагла. Би болхла эврәнь бичгтән хурлын совег цутлулж, газетин статьяла таньлдулж, хурлын финанс бәәдл олнд медүлхмн гиж бичләв.

Сүл цагт наңд юмн медгдҗәхш. Хурлд ямаран төрмүд хаһлгдҗахнь, әмтнәс орж ирсн мөңги яһж олзлгдҗах, шин тосхгдҗах хурлд мөңги һарһгдҗахнь, аль ...

●Әрәсән Компартин ЦК-н гешүнд суңһгдв

Шидр РСФСР-ин Компартин тогтагч съезд болсиг мадн цуһар меднәвидн. Әрәсән коммунистнрин ик зунь РСФСР эврә коммунистическ партьта болх зөвтә гисн некврт бәәдл-җирһлд тохрагдв. Әрәсән партконференц гиж хурагдсн хөөнь тогтагч съездин нер зүүсн, партийн форумин көдлмшт орлцх үүрвр Ики-Бурульск района А. Пюрбеевин нертә совхозин машин залач Сергей Лиджиевич Бадмаевд кегдлә.

Хальмг таңһчин коммунистнр энүнд тиим зөв өглһн учрта. Сергей Лиджиевич олн җил партин зергләнд бәәнә, күч-көлснә өөдән күцәмж бәрж көдлнә. Тер төләдән эн һурвн орденар болн кесг медальмудар ачлгдла. Района күч-көлсчнр энүг Хальмг АССР-ин Деед Советин улсин депутатд суңһв.

РСФСР-ин Компартин тогтагч съезд болхин өмн өргнл Хальмг таңһчин партийн конференц деер болхла делегатнр С. Л. Бадмаевиг РСФСР-ин Компартин ЦК-н гешүнд орулх селвг орулж өглә. Тегәд Сергей Лиджиевич Бадмаев тогтагч съезд деер РСФСР-ин Компартин ЦК-н гешүнд суңһгдв.

ЗУРГТ: С. Л. Бадмаев.
У. Китляевин цокен зург

Зураһан күцәв

Приютненск района күч-көлсчнр дунд өргәр делгрсн социалистическ дөрлдәнә нүүрт «Володарский» совхозин үснә-товарн фермсин көдләчнр һарсмн. Тедн шунж көдләд государствд 1100 тонн үс хулдв. Өөдән һарцта күч-көлснә ашт өрәл җилә зура давулж күцәгдәд, зура деер чимр хойр зу һар тонн үсн хулдсиг темдглх кергтә. Района чигн әдл-ахусин сәәльчнр ард хоцрсн уга. Аштнь цуг районһар өрәл җилә зура давулж күцәгдәд 2300 һар тонн үсн хулдгдсмн. Үснә-товарн фермсин көдләчнрин болн эврә мал бәрж үс хулддг әмтнә күчәр өдр болһн Элст балһсна үснә заводур арвн дөрв һар тонн үсн зөөж күргдҗәнә.

Мана корр.

Буудя хурагдҗана

Республикд буудя хуралһна көдлмш делгүдән болҗана. Хальмг госагропромсоюзин то-диграр така сарин 4 күртл 44,4 миңһн гектарас буудя хадгдж уңһагдв. 25,7 миңһн гектарас буудя шуд тустан хадгдв. Эн җилд үг туршдан 393 миңһн гектарас буудя хурагдхмн. 32,3 миңһн гектарас буудя цокгдж авгдв. Гектар болһнас дундлад 22,6 центнер буудя цокгдж авгдҗана. Гүртмдән 73,2 миңһн тонн буудя хурагдж авгдв.

Эн җилд республикин колхозмуд болн совхозмуд государствд 100 миңһн тонн буудя хулдхмн. Яшалтинск района тәрәчнр буудя белдллһнә пунктур түрүн миңһәһәд тонн буудя орулчкв. Городовиковск болн Яшалтинск районмудын әдл-ахусар 20-д миңһн тонн буудя цокад авчкв. Эн районмудын әдл-ахусар дундлад 34 болн 31,1 центнер хураж авчана. Приютненск района чигн му биш урһц хурагдж авгдҗана. Энд гектар болһнас дундлад 23,5 центнер буудя хураж авчана. Буудя хуралһна көдлмшин йовуд өдр ирвәс өсәд йовна.

Мана корр.

Редакцд ирсн хәрү

Ж. К. ЦЕДЕНОВА.
Хальмг АССР-ин ПТУС-ин «Союзпечать» предприятин начальник.

Эн җилин хөн сарин 25-д барас һарсн «Хальмг үнн» газетд «Шоодврла харһулгдх зөвтә» гидг нертә материал барлгдла. Тер материалд өггджәх хәрү Хальмг ПТУС-н «Союзпечать» предприятьиигж цәәлһҗәнә: Элст балһсна вокзалын хажуд көдлҗәх киоскермүд А. В. Яковлевала болн Р. В. Жуковала күүндвр болв. Хамгин түрүнд бәәрн газетмүд, нег үлү «Хальмг үнн» газет хулдтн гиж заагдв.

Әмтнә некврг күцәтеткхин төлә деер заагдсн киоскд бәәрн газетмүд элвгәр орулж хулдгдхмн, теднә ханьд «Хальмг үнн» газетин то өсхмн.

Советск Союзар

ХАЙГАРК ИРСН УГА...

Болв энтн— автономн областин һазрт учрсн чинвртә бәәдлин нег учрнь мөн. Талдан, бас нег баһ биш чинрта тарнь— тосхатын ...

П ОЛИВИНИЛХОРИДН пластизоляр кесн бичкдүдин наадһа әдл-аху заллһна органмудыг чигн, олн әмтиг ...

һарһгдсмн, тер эв-арһиг олзлх зөв орн-нутгин Минздрав өгч. Болв пластизоль дегд му чинртәһәр кедгәс көлтә ...

Эд-тавр тәрәчнрт

Эн жилин моһа сарин 14-д барас һарсн «Советская Калмыкия» газетд кундтә Туван Доржин өгсн интервью барлгдла. Терүг оньган тәвж умшув. Терүнд Туван Доржин босхсн тәрмүд намаг соньмсулв. Минһәр болхла тер тәрмүдиг бурхн-шажнд шүтдг олн болн хурлын совет хаһлх зөвтә гиж сангдна.

Үлгүрнь, Элстд тосхгдх хурл «Чонд шаддут Ченхор-минг» гидг нер зүүхмн гиж Туван Дорж келв. Хурлын нернә тускар эн кенлә чигн зөвшәрсн уга. Шин хурлд ним нер өгчһинә би зөвшәржәхшв. Бас тер мет мана республикин олн әмтн энүнлә зөвшәршго гиж би санжанав.

Урднь, Хальмгт 30-ч жил күртл «Чөөрән хурл» үүлджәсмн. Ламаизмин цутхлң болж энд хальмг теегин булн болһнас көвүд ирж буддийск ном дасж, гелнгүд болдг бәәж. Тегәд Элстд тосхгдх шин хурлд «Чөөрән хурл» гидг нер өгхмн гисн селвгән олнд өгчәнәв. Олн яһж зөвшәрнә, теднә келсәр күцәх кергтә.

Дәәд Эл-Панзитд бумб тосхмн гисн тер босхгда. Энүнә үүлдврәс наарн дала цаг давж одв. Номтын нерн тәрски хуучн һазртнь хадһлгдсн болх гиж сангдна. Минһәр болхла сталинск әрк шиллһнә харһад эмнәсн хаһцсн «Чөөрән хурлын» багширт бумб тосхмн гиж санняв.

«Хальмг үнн» газетд һарсн материал умшад би эн жилин лу сарин 23-д Туван Доржин нернд бичг бичләв. Тер бичгт хәрүнь ода күртл ирәд уга. Газетд материал бичсн автор Элстин хурлд үчрдг дуту-дундсин тускар зәңглә. Би болхла эврәннь бичгтән хурлын совет цутлулж, газетин статьяла таньлдулж, хурлын финансов бәәдл олнд медүлхмн гиж бичләв.

Сүл цагт нанд юмн медгджәхш. Хурлд ямаран тәрмүд хаһлгджахнь, әмтнәс орж ирсн мөңгн яһж олзлгджахнь, шин тосхгджах хурлд мөңгн һарһгджахнь, альтань цүр медгдхш. Бурхн-шажнд шүтдг әмтн энүнә тускар ухалтн. Әмтнәс орж ирдг мөңгн икнкдән хурлын тосхлтд гиж нерәлгднә. Тегәд эн мөңгн олна бүртклһнд бәәх зөвтә болна. Терүнә төлә хурлын совет дару-дарунь цуглрж финансов диг-дара бүрткх кергтә.

Одахн Центральн телевизорар мусульманск бурхн-шажна үүлдәч интервью өгхләрн иигж келв. Сүл жилмүдт хурлд, мечетьд көдлдг әмтнә зәрмснь бурхн-шажна шишлң медрл уга, хурлын болн мечетин авъясмуд медхш. Тедн эврә сәәһән хәәнә. Тиим әмтн йир олн гиж эн темдглв.

Терүнәс иштә, мана хурлд көдлхәр ирсн гелнгүдиг бидн бас медх зөвтәвидн.

С. ЗУНДУГИНОВ,
хурлын советин гешүн, пенсионер.

Дуунд орсн Деләш

30-ч жилмүдт мадниг экләд школд орхд латынь үзгүдәр бичдг даславидн. Үстә селәнд багш болж Деләш Давыдова көдлсмн. Хальмг келнә багш болж эн латынь үзгүдәр барлгдсн дегтрмүдәр мадниг дасхдг билә.

Буханкин Бадмин бичсн «Деләш» гидг дун эн багшад нерәдгдсинь би сәәнәр меднәв. Тиигхд шүлгч Бадм дуран өгсн күүкн Деләшд нерәдж шүлг бичсмн. Дарунь эн шүлг дуунд хүврж, цуһар дуулдг болв. Жирн жилин эргцд эн дуут әмтн дурлж дуулна. Аш сүүлднь улсин дуунд хүврҗәнә.

Одахн Борис Оконовин белдсн хальмг дуудын хураңһу дегтр барас һарла. Тер дегтрт «Деләш» дууна авторнь олна гиж бичәтә бәәнә. Терүг би хажһр юмн гиж санжанав. Борис Оконов кезә тәрж һарсн күмб? «Деляш» дун болхла 30-ч жиләс наарн дуулгда юмн. Сиврин күнд жилмүдт эн дууг хальмгуд цуглан дуулдг билә. Терүг күцц медл уга номт юнгад энду һарһжахмб?

Дәвдә Деләшиг болн Буханка Бадмиг би йир сәәнәр медәв. Бадм Хальмг-Базра ке-сәәхн зустә, һольшг көвүн билә. Нәр-наадлнд, олимпиадт эн орлцдг бәәсмн. Шүлгүд бичәд, эврән айсинь орулад ду дуулдг билә. Деләш күүкн болхла теглг һо нурһта, ут, нигт үстә ке-сәәхн билә. Эднриг би үзж таньж йовсн күмб.

Буханка Бадмин ду күүкн Жиһә ода Цаһан-Амнд бәәнә. 1938 жилд Хальмгт киножурнал цокж авла. Терүнд Буханка Бадм, Лиджин Шебә (Улан Барбаевнан аваль) болн Яшкула Эльдә һурвн хальмг ишкмдг болн хар ланк бишмүд гидг бнд бийлжәхиг үзүлжәнә.

Дәәнә өмнк жилмүдт Элстин «Родина» кинотеатрт фильмс эклхәс урд эн журнал үзүлдг билә.

Дәвдә Деләшиг болн Буханка Бадмиг би альдас медж йовсмб, гиж зәрм әмтн санх. Деләш, хальмг келнә багш, мадниг сурһдг бәәсмн. Би, өнчн күүкн, интернатд бәәж, школд ордг биләв. Өр-өвч эн багш өнчн нанд санань зовад, хәәрлдг бәәсмн. Тегәд би асхн болһн багшурн ирж, энүнд баран болж, өвртнь үнтж өсләв. Эгч-дү мет энкр бәәләвидн. Болв догшн дәәнә һалвла Сиврин тууврла харһад салад салврад кесгнь хорв.

О. ЯШКУЛОВА.

Хальмг таңһчин коммунистнр энүнд тиим зөв өглһн учрта. Сергей Лиджиевич олн жил партин зергләнд бәәнә, күч-көлснә өөдән күцәмж бәрж көдлнә. Тер төләдән эн һурвн орденар болн кесг медальмудар ачлгдла. Района күч-көлсчнр энүг Хальмг АССР-ин Деед Советин улсин депутатд суңһв.

РСФСР-ин Компартин тогтагч съезд болхин өмн өргнд Хальмг таңһчин партийн конференц деер болхла делегатнр С. Л. Бадмаевиг РСФСР-ин Компартин ЦК-н гешүнд орулх селвг орулж өглә. Тегәд Сергей Лиджиевич Бадмаев тогтагч съезд деер РСФСР-ин Компартин ЦК-н гешүнд суңһгдв.

ЗУРГТ: С. Л. Бадмаев.
У. Китляевин цоксн зург

...нә ашт өрәл жила зура давулж күцәгдәд, зура деер чөлө хойр зу һар тонн үсн хулдсиг темдглх кергтә. Района нань ... үснә заводур арвн дөрв һар тонн үсн зөөж күргджәнә.

Мана корр.

Буудя хурагджана

Республикд буудя хуралһна көдлмш делгүдән болжана. Хальмг госагропромсоюзин то-дигәр така сарин 4 күртл 44,4 миңһн гектарас буудя хадгдж үнһагдв. 25,7 миңһн гектарас буудя шуд тустан хадгдв. Эн жилд үг турштан 393 миңһн гектарас буудя хурагдхмн. 32,3 миңһн гектарас буудя цокгдж авгдв. Гектар болһнас дундлад 22,6 центнер буудя цокгдж авгджана. Гүртмлән 73,2 миңһн тонн буудя хурагдж авгдв.

Эн жилд республикин колхозмуд болн совхозмуд государствд 100 миңһн тонн буудя хулдхмн. Яшалтинск района тәрәчнр буудя белдлһнә пунктур түрүн миңһад тонн буудя орулчкв. Городовиковск болн Яшалтинск районмудын эдл-ахусар 20-д миңһн тонн буудя цокад авчкв. Эн районмудын эдл-ахусар дундлад 34 болн 31,1 центнер хураж авчана. Приютненск района чигн му биш үрһц хурагдж авгджана. Энд гектар болһнас дундлад 23,5 центнер буудя хураж авчана. Буудя хуралһна көдлмшин йовуд өдр ирвәс өсәд йовна.

Мана корр.

...25-д барас һарсн «Хальмг үнн» газетд «Шоодврла харһулгдх зөвтә» гидг нертә материал барлгдла. Тер материалд өггджәх хәрү Хальмг ПТУС-и «Союзпечать» предприять иигж цәәлһжәнә: Элст балһсна вокзалын хажуд көдлжәх киоскермүд А. В. Яковлевала болн Р. В. Жуковала күүндвр болв. Хамгин түрүнд бәәри газетмүд, нег үлү «Хальмг үнн» газет хулдти гиж заагдв.

Әмтнә неквриг күцц теткхин төлә деер заагдси киоскд бәәри газетмүд элвгәр орулж хулдгдхмн. Теднә ханьд «Хальмг үнн» газетин то өсхмн.

Советск Союзар

ХАЙГАРК ИРСН УГА...

Һазр чичрлһнәс зовлң үзжәх Арменюр күсдүндүр һар жил хооран йовулгдсн һазадын ордудын медикаментстә яршгуд күрх хайгарн ирсн уга. Терүг эн өдрмүдт гентки олж авснь дотрдундын нергин нерглэчнр болн СССР-ин МВД-н оперативн багин көдлэчнр. Яршгуд тегәд Нагорн-Карабахск автономн областин Аскеранск района нег селәнд олдв. Ода илдкгдсәр тер медикаментс эвин кергин төлә биш, таллан кергт илгәгдснь ил медгдв.

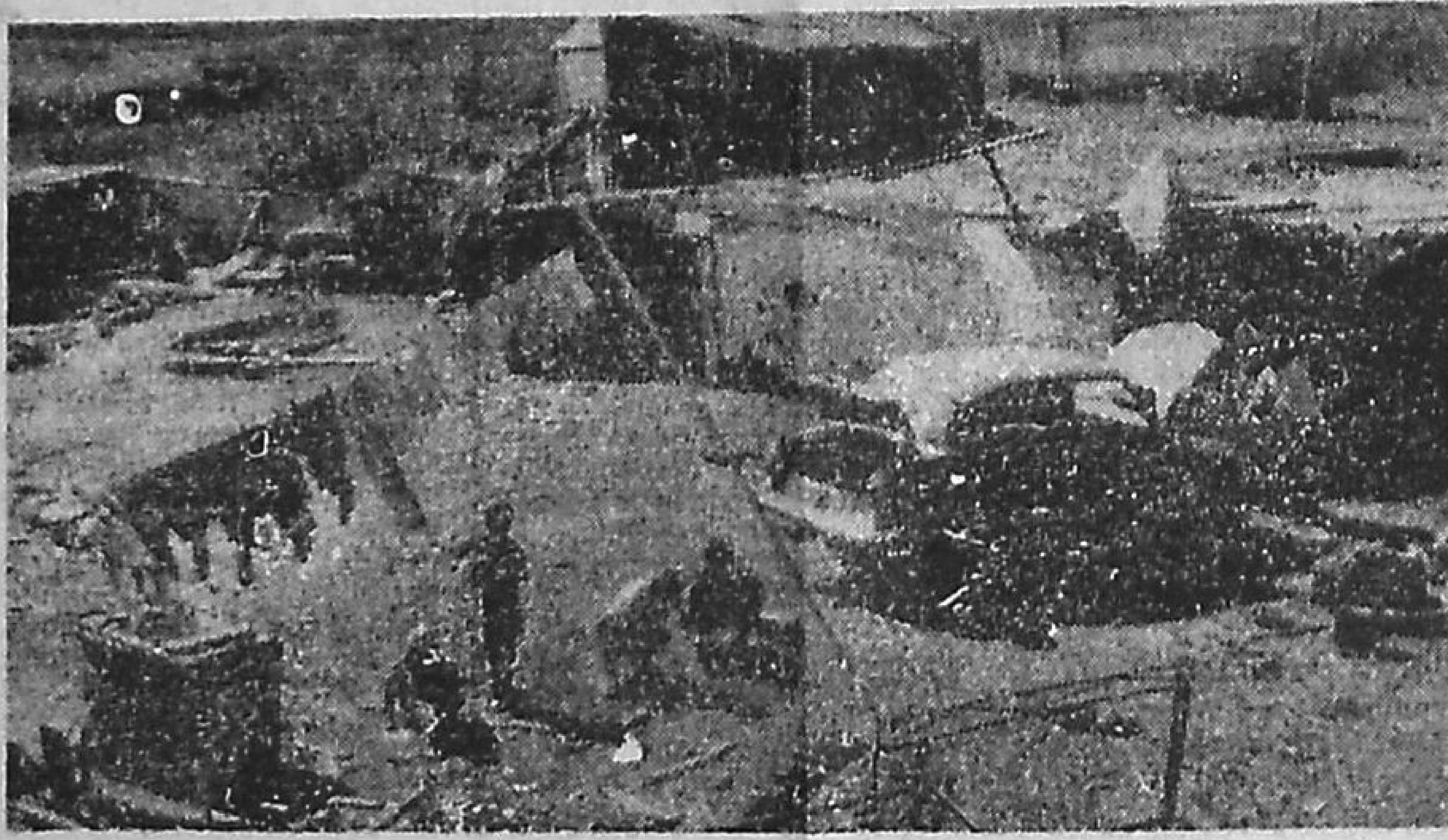
Оперативн багин штабд ТАСС-ин корреспондентд зәңглсәр, тер медикаментс дәәнә гранатмудла, зер-зевлә радиостанцла, дәәнә нань чигн тоот юмнла хамдан хадһлгджасн бәәж. Нань чигн зусн олвр бас өврмжтә. Тернь — эн арсеналын маначас булаж авсн зургта туслң эврә удостоверень. Эн Ереванд бәәдг күн бәәрн йосна әмтнәс цаг-зуурин эргцд Аскеранск районд бәәх зөвшәл авсмн. Тер удостоверенья эзнь армянск келн, әмтни бийсән харслһна отрядын командир бәәсинь ил медүлжәнә.

—Азербайджана автономн областин һазрт хоша бәәх республикин күн кенәс ю харсхар бәәсинь мөшклһч аштнь йилһх, —гиж оперативн багин һардач милицин генерал-майор В. Огородников темдглв. — Тедү метәр энүнлә хамдан бәргдсн бәәрн әмтнә буру йовдлыг бас йилһх кергтә. Эднәс бел кегдсн пулеметн лентс, дәр, картечь, мин, хаһрдг устройствс, нань чигн зер-зев булаж авгдв. Цуг эн тоот, минн тоолвчнә болхла, эндр эс гиж маңһдур хаһрад чигн бәәхмн, тернь баһ гисн кевтәһәр әәмшгтә йовдл учрхмн болжана.

Болв энтн— автономн областин һазрт учрсн чинвртә бәәдлин нег учрнь мөн. Таллан, бас нег баһ биш чинртә тернь— тосхлтын болн студенческ отрядмудт орлцжах нер зүүһәд Армения өзлңгүд нааран ирәд бәәнә, гиж Вячеслав Васильевич тоолжана. Мана то-дигәр, чинвртә бәәдл учрсн районд минь одахн күртл тиим 10 һар баг үүлджәв, гиж генерал темдглв. Ода теднә өрәлнь уга кегдж одв, 30 һар күн бәрәнд бәәнә.

—Тедү метәр ямаран эвәрһәр өзднгүдүр хот-хол ирҗәхин тускар сурврт хәрү өгх кергтә. Яһад гихлә хот-хоолын ик зуһнь НКАО-д государственн хулд-гүүлгәнә сетяр, талоһар хулдгдна. Олж авсн медикаментс болхла областин госпитальд өггдв. Энд учрсн бәәдлд энүнәс сән хайг олж болшго гиж санжанав,— гиж В. Огородников келв.

В. ШУЛЬМАН,
ТАСС-ин корр.
Азербайджанск ССР-ин НКАО,
Аскеран

КАЗАХСК ССР. Эн зургуд хәләжәһәд, сүл цагин эргцд дару-дарунь тәвәд бәәсн шахтермудын неквр, дегд му жирһләс көлтә тәвгдснь ода медгдж йовна. Тегәд мухла күүнә күч-көлсн, өнгәлт уга боллһн, түрү-зүдү бәәлһн илдкгдв. Жолымбет-рудник. Целиноградск областин гулын-обогатительн комбинат болн шахтерск поселк тиим нертә. Энд алтн руда авгдна. Эн поселк урд бәәсн зонас тогтсмн. Болв энүнә өвәрцнь —ода хатханчгта суңһуг болн мачнин вышк уга гихәс биш,. Цаг тер кевтән үлдж, горнякудын му гермүднь чигн урдк цагинләрн әдл бәәнә. Энд алтн уга. Алт хәәлһн— породыг малтлһн. Терүнә нег тоннаснь арвад грамм үнтә металл авгдна. Нег грамм алт малтж авхларн шахтер 24 деншг авна.

ЗУРГТ: Жолымбетин шахтермуд эн баракмудт бәәнә.

В. Гуринә цоксн зург.
(ТАСС-ин фотохроник).

ПОЛИВИНИЛХОРИДН пластизоляр кесн бичкдүдин наадһа эдл-ахү заллһна органмудыг чигн, олн әмтиг чигн икәр үүмүлв. Туулаг, сар мөчиг дураллад кесн наадһас хорта вещество һарһдг бәәж, зәрмснь болхла терүн деерән му үнртә. Энүгинь Москвад бүрдсн эдлгчирин обществин активистнр илдкв. Терүг медчксн эк-эцкнрнь, әәж-аавкрнь тиим һарһгдсмн, тер эв-арһиг олзлх зөв орн-нутгин Минздрав өгч. Болв пластизоль дегд му чинртәһәр кедгәс көлтә тиим әәмшгтә бәәдл тогтв. Наадһас кехин төлә заводмуд му сырье илгәдг бәәж, бүрткж хәләхлә тернь медгдв. Хамгин икәр тиим му, шаг гиһәд хайчксн сырье Донецк химзавод илгәдг бәәж. Минь энүнә һарһдг пластизоляр Симферопольд наадһас кенә.

Продукц бүрткж хәләлһн

наадһа һарһсн улсиг уголовн засгла харһулх кергтә гиж некв.

Пластизоляр кесн бичкдүдин наадһан чинринь хәләлһнә көдлмшиг продукцин чинринь болн стандартын кергәр бәәх СССР-ин Государственн комитет кехмн. Бүрткж хәләдг дала лабораторьтә эн комитет эврәнь элчнрән 40 предприятьд илгәв. «Нефтехимавтоматика» (Рязань), «Красный треугольник» (Ленинград), «Полимер» (Таллинн), «Неринга» (Вильнюс), «Радуга» (Краснодар) негдлтст, наадһа һарһдг Бакун, Днепропетровскин, Киевин фабрикст, Муромин прибор кедг заводт болн Шосткд Октябрьск революцин 50 жилин өөнин нертә заводт наадһас стандартла ирлцүлж кедг бәәж энүгинь бүрткж хәләсн улс йилһв.

Бичкдүдт хоран күргдго продукц һарһдг производств баһ биш бәәж. Тер бийнь олна активистнр зөвәр икәр үүмж саглулжана, яһад гихлә «Вулкан» негдлт, «Огонек» болн «Кругозор» гидг заводмуд (Москва) бичкн күүкдин эрүл-мендд хорач күргдг кадмий гидг веществота наадһа кедг бәәж, тиигчкәд кадмий терүндәнь нормас арвн холван икәр бәәж. «Украина» гидг симферопольск фабрикин һарһдг продукциг шинжлж хәләхлә, терүндәнь ноормас 37— 1070 холван икәр кадмий бәәж.

Госстандартын көдләчнр наадһасин фабрикст пластизоль илгәдг предприятьмудт одв. Пластизоль һарһдг эв-арһ Әрәсән Минместпромин наадһасин ВНИИ-д ухалж иләр келх кергтә, энтн мана орн-нутгт альд чигн һардг дааавр уга йовдл. Нормативн-техническ сән теткврт производствин һардачнр цаадк-наадкинь ухаллго һолмуд болн һазр хордаһад бузрдулад бәәж дасад хүурсмн, ода әмт эклэд хордажана. Тиигхләрн бичкн күүкдәс авн эклжәнә. Тер бийнь прокуратурт эн зәңг күрсн уга.

Әмтнә эдлдг эд-тавр күүнә югц-махмудт, эрүл-мендд әәмшг уга болдгинь Госстандарт геткх болж чадан өгв. Нарт делкән дамшлт олзлад, пластизоляр кедг наадһасин сертификац кех болж шиидв. Энүнлә хамдан батлж авсн зокалар продукц дангин сәәнәр кеж һарһж чадх угаһинь бүрткәд хәләһәд бәәх кергтә гиж специалистнр келв.

Ода стандартизацин болн метрологин московск, киевск болн латвийск цутхлңгүдт поливинилхлоридн палстизоляр кесн наадһас сөрж хәләдг лабораторийс секгдв, нормативн-техническ болн методическ документс һарһгдв. Тедн дунд «Наадһас. Әәмшг уган неквр болн сөрж хәләлһнә эв-арһ» гидг гост. Энтн «Әәмшг уга наадһас» гидг европейск Е— 71 стандартла дүңцүлсмн.

Наадһасин сертификацар эднриг кеж һарһдг производствин аттестац кегдхмн. Нарт делкәд иим аттестац кезәнәс нааран кегдә. Эврәннь фирмнь сән продукц һарһдгиг иткүлтхә гиһәд предпринимательмуд аттестац кехин төлә нам дала мөңг өгнә.

(ТАСС).

Эд-тавр тәрәчнрт өггдхмн

СССР-ин Министрмүдин Советин заавраар 1991 жилин негдгч кварталд Центросоюзд арвн миңһн бичкн машин, тавн миңһн мотоцикл, зун миңһн холодильник, зун миңһн телевизор, зун миңһн кир уһадг машин, юм үйдг һучн миңһн машин өггдхмн. Эн жил буудян зүүтә культурмуд урһаһад, ик урһц авлһнд сән үзмжтәһәр көдлсн колхозникүдиг болн совхозмудын көдлмшчнриг мөрәлхин төлә эн хатяр эд-тавр өггджәнә.

1990 жилин боодцанд темдглснәс үлү буудя государствд хулдснь өдмгин зүүтә хот-хоолын производственн негдлтс лавта иткүлхлә, тер эд-тавриг колхозмудын болн совхозмудын орулж өгсн эрлһәр колхозникүдт болн совхозмудын көдләчнрт хулдтха гиж Центросоюзд даалһгдв.

Геройин алтн одыг контрабандар хулдв

МОСКВА. (ТАСС-ин корр. Н Демидов). Дөрвн килограмм үлү алтн, һазадын валют советск мөңгн — ут-турштан 400.000 миңһ һар арслңга кегдлмүд Гродненск таможня көдләчнр илткәд бәрж авв.

СССР-ин Министрмүдин Советд бәәх государственн таможенн бүртклһнә Ах заллтд зәңглсәр, контрабандын эн кегдлмүдиг Ленинград— Варшава— Берлин поездин нег купед вагона болн купен хоорндк орад олж авч. Иим юм үзәд дасчксн таможенникүдиг тер дала мөңгнә кегдлмүд өврүлсн уга. Йир батад бүлтүлсн Советск Союзин Геройин Алтн Одн болн Ленинә орден зәкиг өврүлв!

Шагшавдын тускар келдгән ода уурлавидн. «Һаз одсн металлын» тускар улмулмар келәд бәәнәвидн. Тиигә чигн, эс хулдг юмн уга, нег чигн юм үлдәлго хулддг цаг лавта ирсн болхий?

●Республикин фермсәр

Малын болн шовудын мах белдлһн

Республикин колхозмуд болн совхозмуд государствд мах хулдлһна өрәл жилә зураһан 139 процентд күцәв. Зураһан сарин дотр зура деер 5 миңһн тонн махн үлү хулдгдв. Эн жилд индн жилинәс мах белдлһнә йовуд 19 процентд өсв. Каспийск района махна фермсин көдләчнр сәәһәр көдлв. Эдн өрәл жилә зураһан 2,5 холванд күргж күцәв. Яшалтинск, Яшкульск, Октябрьск, Малодербетовск, Городовиковск, Целинн районудын махна фермсин көдләчнр өрәл жилә зураһан 142—149 процентд күргж күцәв. Приютненск болн Сарпинск районудын эдл-ахус индн жилинәс мах икәр хулдҗана. Яшкульск болн Городовиковск районудын махна цехин көдләчнр бас сәәһәр көдлҗәнә.

Каспийск болн Малодербетовск районудын колхозмуд болн совхозмуд эн жилд индн жилинәс татуһар көдлҗәнә. Приозерн болн Юстинск районудын малчнр индн жилин үзмҗәсн давҗ чадҗахш.

Үс белдлһн

Республикин үснә-товарн фермсин көдләчнр государствд үс хулдлһна зураһан 107 процентд күргж күцәв. Өрәл жилә зураһар государствд 23,9 миңһн тонн үс хулдхин ормд эдн 25,6 миңһн тонн үс хулдв. Эс гиж өрәл жилә зура деер 1,7 миңһн тонн үс хулдв. Үс хулдлһар индн жилә үзмҗ 4 процентд өсв. Городовиковск, Яшалтинск, Приютненск, Каспийск болн Приозерн районудын эдл-ахун зура деер 8—16 процентд үс үлү хулдв. Юстинск района эдл-ахус өрәл жилә зура деер 105 тонн үс хулдсн йовдл байрлулҗана. Ики-Бурульск, Приютненск, Юстинск районудын эдл-ахус государствд үс хуллдлһна зураһан темдгтә кевәр давулж күцәв.

Өңдг белдлһн

Государствд өңдг хулдлһна өрәл жилә зураһан республикин шовуд өскәчнр 117 процентд күргж күцәв. Болв тер бийнь индн жилин эн кемлә дунпулалә 4 процентд байрә.

Ноос белдлһн

Эн жилд республикин эдл-...

КЕ ХУВЦ ӨЛГНӘ

Юм өлгх дасҗ авхар бәәх Элст балһсна күүкд улс күцлдән күрхнь маһд уга. Хотл балһсид хувц өлгх даслһар кесг кружокмуд үүлдҗәнә. Үлгүрнь, нег тиим кружок балһсна профсоюзмудын культурин Бәәшнд кесгәс нааран көдлҗәнә. Юм өлгдгиг дасж авхар бәәх әмтн һурвн сарин туршарт долан хонгин дунд хойр дәкж сурһульдан ирәд эрдмән дасх зөвтә болҗана. Келхд, эн халхар үүлдҗәх кружокд ут турштан 25 күүкд күн бәәнә. Теднг байн дамшлт хоршасн, һартан йир эвтә-довта эрдмч Надежда Степановна Круглова чадмгар һарджана.

— Хамгин түрүнд мини кружокин соңсачнр юм өлглһнә эклцлә таньлдна. Эн кичәлмүд деер тедн олн зүсн бүтүслә таньлдсн деерән теднән өлгж үзнә, —гиж Надежда Степановна цәәлһж өгчәнә. —Дарук девсңгд бидн өлглһнә бүтүсин техниклә таньлдж эн туст кергтә дамшлт бас авнавидн. Аш сүүлднь мана соңсачнр схемәр юм өлгж үзнә. Эн туст бидн, багшнр, кергтә болхлань тедндән нөкд болнавидн. Тер мет эн занятьстан бидн юм өлгдг машинлә бас таньлдж, дарунь терүг тустаһар олзлнавидн.

— Мини төлә эн хойр дундур сар тус угаһар давсн уга, гиж герән хәләдг күүкд күн Г. П. Маркосян келҗәнә. —Эн занятьдан багш Круглован дөңгәр, би ачнр-җичнртән кесг махла, өөмс өлгж өгв.

Күүндврт «Калмавтодор» негдлтин инспектор Т. Г. Борцова бас орлцв. —Мана багд олн зүсн көдлмшин әлчнр сурчана, —гиж эн келҗәнә. —Энтн әмчнр, багшнр, хулдачнр, герән хәләдг күүкд улс болн нань чигн. Күн болһн үртә-садта, ачнр-җичнртә әмтн болҗана. Тегәд чигн теднә олзлж авсн шин эрдм теднә өрк-бүл болһнднь туста болхнь маһд уга.

ЗУРГУДТ: (деер) кружокин һардач Н. С. Круглова соңсач Г. И. Пипенко хойр; соңсачнр Г. П. Маркосян болн Т. Г. Борцова дараһн кичәлдән.

Р. Астахован цоксн зургуд.

●Интернациональн коллективд

ҮҮРМҮДИН ДӨҢ-ТҮШГӘР

«Калмводстрой» негдлтин 3-ч ПМК-д кесг җилмүдин туршарт Геннадий Шунчаев толһалҗах комплекси бригадын коллектив сән күцәмж бәрж көдлҗәнә. Эн җилин түрүн өрәлд чигн эн коллектив сән ашмудт күрв. Сар болһн эдн зураһан 120 процентд давулж күцәнә. Тосхлтын площадкд бәәх көдлмшиг цугтаһинь гишн эдн бийснь күцәнә. Зут электромонтажн болн сантехническ көдлмшиг эднә төлә субподрядчикүд күцәнә. Балһсна дорд үзгин промзонд механизацин заллтын производственн баз тосхлһнд, УПТК-н модуль болн ОРС-ин баз тосхлһнд, зурһадгч микрорайонд әмтн бәәдг гермүдин улсүүр тосхлһнд эн коллектив көдлмшән болзгаснь урд күцәсмн. Ода эн бригад деҗц кесг олн объектст көдлмшән күцәҗәнә. Эднә тосхсн 140 ормта бичкдүдин сад эдльрт орулхдан белн бәәнә, сурһулин курсовой комбинатын бәәрнд эдн капитальн ясвр кеҗәнә, универсальн базиг тосхҗана.

Бригадын ханьд 25 күн көдлҗәнә. Ик зунь баһчуд. Тер бийнь эдн цуһар өөдән көдлмшч мергжлттә специалистнр болж тоолгдна. Теднәс кесгнь хойр-һурвн эрдм дасж авсн бәәнә. Күч-көлс бүрдәлһнә девшлттә кев-янзл — бригадн подрядт коллектив орж көдлҗәнә. Ода эдн көдлмшән дигтә-даратаһар күцәһәд йоста кевәр кел деерән ишкәд авчкв. Цуг эн көдлмшиг бүрдәлһнд тавн күн ханьта бригадын совет ик нилчән күргҗәнә. Күч-көлснә орлцлтын коэффициент олзлгдснас авн көдлмшчнр эврәннь күч-көлснә төгсгч ашмудар соньмсдг болв, теднә даавр темдгтәһәр өөдлв, күч-көлснә дисциплин ясрв. Хамгин һоллгчнь болхла — әмтн сән жалв авдг болв, күч-көлснә һарц өөдлв.

Бригадын ханьд олн зүсн келн-әмтн көдлҗәнә. Интернациональн коллективд нигн өрк-бүл болж әм-зәмән түшлдж хальмгуд, орсмуд, узбекмүд, дагестанцнр көдлҗәнә. Цуһар сәәһәр көдлдг болв чигн тедн дундас чолучнр Валерий Мещяниновиг, Юрий Музраевиг, Михаил Шеховцовиг, Вячеслав Убушаевиг, һанчач Василий Абушаевиг онц темдглж болхмн.

Ни-негн коллектив бүрдәлһнд терүнә бригадир Геннадий Шунчаевиг цуһар онц темдглнә. Чадмг һардачин нилчнь бригадын күцәмжст ил үзгдҗәнә. Эн күн 3-ч ПМК-д 1984 җиләс авн ирж көдлҗәнә, коллективд йоста кевәр өөдән тоомср әзлҗәнә. Урднь эн кооперативн техникум төгсәснәннь хөөн «Калмпотребсоюзин» базд көдлҗәсмн. Товаровед болхин ормд Геннадий һертә тосхач болв. Тиим шүүвр кехд өнүнд урднь 23-ч ГПТУ төгсәж чолуч болж көдлсн дамшлтнь дөңгән күргснь лавта. Шин коллективд баһ наста көдлмшч йир шулуһар ижлдв. Дисциплин бәрлһиг болн көдлмшәс хооран һардгог бичкнәсн авн эн дассмн. Тегәд чигн негдгч участгин коллектив терүг бригадирт сунһв. ПМК-д кәдлсн цагин турш администрац эңүг кесг дәкж мөрәлсмн. 1988 җилд «СССР-ин Минводхозин йилһән сән көдлмшч» гидг күндтә темдгәр эн ачлгдсмн.

Нүүрлгч бригадирин тускар эн участкин прораб Борис Султанович Оспанов кесг сән үг келнә. Геннадиг эн тавн җилин турш меднә. Шунчаев өөдән мергжлттә специалист, эврәннь кергән йилһән сәәнәр меднә. Бүрдәмжин халхар чадмг-чидмг күн эврәннь бригадын көдлмшчнрт йоста кевәр килмҗән өгнә, гиж прораб темдглв. Көдлмштән цуг седклән өгсн бийнь олна көдлмшәс чигн Геннадий хооран һархш. Эн җилд терүг профсоюзн комитетд сунһсмн.

Эврәннь бригадириг таасж чолуч Анатолий Мукубенов бас кесг сән үг келв. —Мана бригадир ямаран чигн эрдмтә, һартан урн күн. Кергтә болхла чолучин, шалдачин болн модна урчин өрмд көдлж чадхмн. Кенлә болв чигн эвтәһәр күүндж чадна, болв терүнләһән хамдан неквртә болн үнн-чик седклтә күн болсн төләднь бидн терүг өөдән үнлдвидн. Ахрар келхд, цуг халхарн маднд бригадир таасгдҗана, —гиж баһ наста көдлмшч келв.

Бригадт цуһар нег-негндән дөң боллһн эднә дотр-дундын бәәдл-жирһлин болн производственн харлцәнә зокал болв. Тер бийнь кемр нег күн залху хуурмг йовдл һарһхла терүнәс цуһар неквргәһәр сурна. Болв тиим әмтн то өдр ирвәс байрад бәәнә. Иньг-үүрин бәәдл коллективд тогтсн учрар бригадас әмтн зуг хая-хая талдан көдлмшт һарна.

Тааста көдлмш, хамдан көдлҗәх үүрмүдиннь тоомср Геннадийд бәәнә. Терүнәс үлү юн кергтәв? —гиж сангджала. Тер бийнь Геннадий күцәмжәрн төвкнжәхш. — Улм шунмһа, улм неквртә болх кергтә. Юһинь нуухв, зәрмдән болх болшго һазрт неквртәһәр сурхин ормд би тагчг бәәнәв. Иньг-үүрин бәәдл бәрҗәсн бийнь көдлмштән неквр тәвлго бәәж болшго, — гиж бригадир тоолврарн хувалцна.

Геннадий Шунчаев цуттаһаснь эрт көдлмштән ирнә. Юңгад тиигдгинь бас медгдҗәнә — көдлмш эклхәс әмн хаһлгдад уга кесг тәрмүлин тускар ахлачнрта күүндх кергтә, көдлмшчнриг орм-ормарнь йовулж күн болһнд даалһвр өгх, тосхлтын материалмуд кезә авч ирхин тускар килмҗән һарһх кергтә.

Шунчаевин бригад сәәнәр көдлсн деерән олзта-тустаһар амрч чадна. Цаган соньнар давулна. Цуһар хамдан кинод, театрт, спортин маңһаст одлг сән авъяс эднд бәәнә. Спортд чигн эн коллектив дурта. Эднә футбольн болн волейбольн команд цуг негдлтд нүүрлгч орм эзлнә.

Күн эврәннь орман олв, гиж кергән сәәнәр медлг шулун-шудрмг, седвәртә әмтнә тускар келдмн. Геннадий Шунчаевин тускар чигн бас тиигж лавта келж болхмн. Үүрмүдиннь дөң-түшгәр тднлә хамдан төлҗлтин хаалһар эн күн уралан ишкж йовна.

С. ЯМАНОВ.

Һазадын ордудар

●Итальянск калейдоскоп

ХАМГИН ИК ОРУ АВГДВ

Нарт делкән чемпионат бүрдәсн улс финалын өрәлд Италин болн Аргентина командсин наадлд хулдсн билетмүдәсн хамгин ик ору авв. Неаполин «Сан Паоло» стадиона 63 миңһн орм теднд 6,3 сай цевр ору өгв.

ГЕРОЙМУДТ МӨҢГ ЦУГЛУЛҖАНА

Камерунск бизнесменмүд хам-хоша бәәх орн-нутгудын бизнесменмүд бас, нарт делкән чемпионатын геройимудт — камерунцнрт белг хулдж авч өгхин төлә мөңг цуглулҗана. Футболистнрт машид, гер белглхмн, дәкәд болхла кесг миңһн доллар өгхмн, гиж зәңглгдв. Зәрм камерунск футболистнр Итальд бәәһәд бәәтлән энд бийстән сән мебель даалһхар олн зүсн каталогмуд хәләһәд шүүж авч, гиж итальянск газетмуд зәңглв.

БАС НЕГ МИЛЛИОНЕР

Испанск полузащитник Мартин Васкес «Торино» гидг командла контракт ке-...

●Буйнч седклин закаһар

Белоруссяс Францур Чернобылин бичкдүд ирв

ПАРИЖ. (ТАСС-ин корр. В. Швец). Францур шишля рейс кесн советск ВВС-ин цергә көлгн-күчнә самолет деер Чернобылин аюлла харһад радиац авсн 120 күүкд-көвүд Могилевск болн Гомельск областьмудас Францур ирв. Эдн сардан французск бичкдүдтә амрх.

Белоруссин радиац хальдсн районудас Деед үзгин Европин орн-нутгудур зуна амрлһнд бичкдүд ирснь — ЮНЕСКО-н, эн нарт делкән организацд бәәх СССР-ин представительствин болн Цугделкән скаутск организацин җисәнә седвәрәр. «Про-Виктимс» гидг Женевск сангин мөңгәр бүрдәсн. «Чернобылин бичкдүдлә седкл негдлһнә нарт делкән акцин» көдлмшин нег халхнь. Эн акцин нилчәр 1235 бичкдүд әмтин ик аюлла харһсн районудас 15 деедевропейск орн-нутгт сардан амрхмн. Эн акцд ик гидгәр дөңгән ЮНЕСКО-н Генеральн директор Федерико Майор өгв. «Баахн европейцнрин менддлһн» гиж эңүг эн нерәдв.

Шарль де Голлин нертә парижск нарт делкән аэропортд белорусск бичкдүдлә Францд бәәх СССР-ин әлч Ю. В. Дубинин, тасрхан уга ЮНЕСКО-д бәәх СССР-ин болн БССР-ин әлчнр, Цугделкән скаутск җисәнә шишля әлчнр, эднлә әдл бичкдүд —французск скаутнр байртаһар тосж авв.

Белоруссин бичкдүд нааран ирснь иргч Европ бүрдәх баһчуд нег-негән сәәнәр медж авхд йир туста, —гиж эн харһлтд французск скаутнрин һардач Франсуа Дубән келв.

Сенаһар йовдг амрлһна теплоходмудар экскурсьд йовад ирчкәд Белоруссин бичкдүд хәрәд-һучадар цуг Францар тарад скаутск лагерьмуд орчхав. Зәрмснь цутхлнә уулын өөдмд, Марселин өөр Средиземноморск тенгсин көвәд болн Бретань гидг тоха арлд французск скаутнрин гиичнр болх.

МОҢҺЛ. Улан-Баатрас Хэнтэйск әәмгт моңһл-японск экспедиц одв. Кезәнә күчтә гидг Моңһл государств үүдәсн Чиңгис-ханиг оршасн һазриг хәәж олж авхар экспедиц тиигәрән одв. Чиңгис-хан «Һурвн һол» гидг һазрт. Керулен, Онон болн Тол...

●Така сарин 11-д—МНР-ин Улсин революцин дилврин өдр

Үс белдлһн

Республикин үсна-товарн фермсин көдлəчнр государствд үс хулдлһна зураһан 107 процентд күргж күцəв. Өрəл жилə зураһар государствд 23,9 миңһн тонн үс хулдхин ормд əдн 25,6 миңһн тонн үс хулдв. Эс гиж өрəл жилə зура деер 1,7 миңһн тонн үс хулдв. Үс хулдлһар нилн жилə уэмж 4 процентд өсв. Городовиковск, Яшалтинск, Приютненск, Каспийск болн Приозерн районмудын əдл-ахун зура деер 8—16 процентд үс үлү хулдв. Юстинск районa əдл-ахус өрəл жилə зура деер 105 тонн үс хулдсн йовдл байрлулжана. Ики-Бурульск, Приютненск, Юстинск районмудын əдл-ахус государствд үс хулдлһна зураһан темдгтə кевəр давулж күцəв.

Өндг белдлһн

Государствд өндг хулдлһна өрəл жилə зураһан республикин шовуд өскəчнр 117 процентд күргж күцəв. Болв тер бийнь нидн жилин эч кемлə дүңцүлхлə 4 процентд баһрч.

Ноос белдлһн

Эн жилд республикин əдл-ахус государствд ут турштан 7,6 миңһн тонн ноосна цевр нөөрүл йовулх бəəсмн. Така сарин нег шин күртл 2,3 миңһн тонн ноосна цевр нөөрүл хулдгдв, эс гиж жилə зуран 30 процентнь күцəгдв. Малодербетовск районa əдл-ахус болхла жилə зураһан 60 процентд, Яшкульск районa əдл-ахус болхла 76 процентд күцəчкв. Тер бийнь эн жилд ноос белдлһнə йовуд нидн жилинəс 26 процентд тату болжана. Государствд ноосн цаарандан хулдгджана.

А. НАРАНОВ.

шлт бас авиавидн. Аш сүүлднь ... эн туст бидн, багшнр, кергтə болхлань юм өлгж үзнə. Эн туст бидн, багшнр, кергтə болхлань юм өлгж үзнə. Тер мет эн занятьстан бидн юм теднəн нөкд болнавидн. Тер мет эн занятьстан бидн юм теднəн нөкд болнавидн, дарунь терүг тустаһар олзлөлгдг машинлə бас таньлдж, дарунь терүг тустаһар олзлнавидн.

— Мини төлə эн хойр дундур сар тус угаһар давсн уга, гиж герəн хəəдг күүкд күн Г. П. Маркосян келнə. — Эн занятьдан багш Круглован дөңгəр, би ачнржинчнртəн кесг махла, өөмс өлгж өгв.

Күүндврт «Калмавтодор» негдлтин инспектор Т. Г. Борцова бас орлцв. — Мана багд олн зүсн көдлмшин əлчнр сурчана, — гиж эн келҗəнə. — Энти эмчнр, багшнр, күн хулдачнр, герəн хəəдг күүкд улс болн нань чигн. Күн болһн үртə-садта, ачнр-жичнртə əмтн болҗана. Тегəд чигн теднə олзлж авсн шин эрдм теднə өрк-бүл болһнднь тустa болхнь маһд уга.

ЗУРГУДТ: (деер) кружокин һардач Н. С. Круглова сонсач Г. Н. Пищенко хойр; сонсачнр Г. П. Маркосян болн Т. Г. Борцова дарани кичəлдəн.

Р. Астахован цоксн зургуд.

●Итальянск

калейдоскоп

ХАМГИН ИК ОРУ АВГДВ

Нарт делкəн чемпионат бүрдəсн улс финальн өрəлд Италин болн Аргентина командсин нааднд хулдсн билетмүдəсн хамгин ик ору авв. Неаполин «Сан Паоло» стадиона 63 миңһн орм теднд 6,3 сай цевр ору өгв.

ГЕРОЙМУДТ МӨҢГ ЦУГЛУЛҖАНА

Камерунск бизнесменмүд хам-хоша бəəх орн-нутгудын бизнесменмүд бас, нарт делкəн чемпионатын героймудт — камерунцнрт белг хулдж авч өгхин төлə мөңг цуглулжана. Футболистнрт машид, гер белглхмн, дəкəд болхла кесг миңһн доллар өгхмн, гиж зəңглгдв. Зəрм камерунск футболистнр Итальд бəəһəд бəəтлəн əнд бийстəн сəн мебель даалһхар олн зүсн каталогмуд хəəлһəд шүүж авч, гиж итальянск газетмүд зəңглв.

БАС НЕГ МИЛЛИОНЕР

Испанск полузащитник Мартин Васкес «Торино» гидг командла контракт кеһəд, ода орн-нутг дотр болдг первенствин хамгин ик мөңг авдг футболистнрин спискд хойрдгчнь болв. Эн жилдəн 2,5 сай доллар авна. Энүнəс ик мөңг һанцхн Марадона авна — 2,67 сай доллар.

ТРЕНЕРТ ЯҺЖ ХАНЛТАН ӨРГВ

Дублинд шин футбольн стадион тосххар бəəхин тускар зəңглгдв. Иигж ирландцнр түрүн болж нарт делкəн чемпионатын 1/4 финалд орсн эврəннь командын ик күцəмжиг темдглҗəнə. Ханлтта седклтə бəəх ирландцнр тер шин стадионыг командын тренер Джек Чарльтона нернд «Чарльтон парк» гиж нерəдхəр бəəнə. Тренерт яһж ханлтан өргхиг ухалтн, гиж орн-нутгин əмтиг сурснд ик зунь тиигж хəрү өгв. Дəкəд болхла Чарльтонд Ирландин цуг һолмудт, нуурмудт жилин ямаран чигн кемд заһс бəрдг зөв өгхмн гижəнə, яһад гихлə Джек Чарльтон заһс бəрхдəн дегд дурта.

●Буйнч седклин закаһар

Белоруссяс Францур Чернобылин бичкдүд ирв

ПАРИЖ. (ТАСС-ин корр. В. Швец). Францур шишля рейс кесн советск ВВС-ин цергə көлгн-күчнə самолет деер Чернобылин аюлла харһад радиац авсн 120 күүкд-көвүд Могилевск болн Гомельск областьмудас Францур ирв. Эдн сардан французск бичкдүдтə амрх.

Белоруссин радиац хальдсн районмудас Деед үзгин Европин орн-нутгудур зуна амрлһнд бичкдүд ирснь — ЮНЕСКО-н, эн нарт делкəн организацд бəəх СССР-ин представительствин болн Цугделкəн скаутск организацин жисанa седвəрəр, «Про-Виктимс» гидг Женевск сангин мөңгəр бүрдəсн. «Чернобылин бичкдүдлə седкл негдлһна нарт делкəн акцин» көдлмшин нег халхнь. Эн акцин нилчəр 1235 бичкдүд əмтин ик аюлла харһсн районмудас 15 деедевропейск орн-нутгт сардан амрхмн. Эн акцд ик гидгəр дөңгəн ЮНЕСКО-н Генеральн директор Федерико Майор өгв. «Баахн европейцнрин мендллһн» гиж энүг эн нерəдв.

Шарль де Голлин нертə парижск нарт делкəн аэропортд белорусск бичкдүдлə Францд бəəх СССР-ин элч Ю. В. Дубинин, тасрхан уга ЮНЕСКО-д бəəх СССР-ин болн БССР-ин элчнр, Цугделкəн скаутск жисанə шишлң элчнр, эднлə əдл бичкдүд — французск скаутнр байртаһар тосҗ авв.

Белоруссин бичкдүд нааран ирснь иргч Европ бүрдəх баһчуд нег-негəн сəəнəр медж авхд йир тустa, — гиж эн харһлтд французск скаутнрин һардач Франсуа Дубан келв.

Сенаһар йовдг амрлһна теплоходмудар экскурсд йовад ирчкəд Белоруссин бичкдүд хөрəд-һучəдар цуг Францар тарад скаутск лагерьмуд орцхав зəрмснь Пиренейн уулын өөдмд, Марселин өөр Средиземноморск теңгсин көвəд болн Бретань гидг тоха арлд французск скаутнрин гиичнр болх.

МОҢҺЛ. Улан-Баатрас Хэнтэйск əəмгт моңһл-японск экспедиц одв. Кезəнə күчтə гидг Моңһл государств үүдəсн Чингис-ханиг оршасн һазриг хəəж олж авхар экспедиц тиигəрəн одв. Чингис-хан «Һурвн һол» гидг һазрт, Керүлен, Онон болн Тол гидг һурвн һол ниилҗəсн һазрт һарад, өсəд-боссмн, гиж кезəнк тууль-туужст келгднə. Болв тернь үнн аль əмтн бийсиь тиим тууль-тууж ухалж һарһсинь меддг арһ уга. Үнн-худлынь экспедицд орсн археологуд, туужчнр, геологуд, геофизикүд, э т н о г р а ф м у д, ботаникүд, лингвистнр — ут турштан 50 номт болн специалистнр йилһж медж авхмн. Экспедицд хəəвр келг өдгə цагин шин-шин оборудовань, үлгүрнь, һазрин зүргинь цокж авдг электромагнитн оборудовань, холас шинжлж хəəдг прибормуд бəəнə. 420 дөрвлҗн километр аһуд номтнр комплексн шинжлж хəəхмн. Эн көдлмшиг һурвн жилд кех болж темдглҗəнə.

ЗУРГТ: моңһл-японск экспедиц хол һазрт көдлмшт һарч йовжах үчрəр үзүлсн нəр-наадн. Кезəнə цергчнриг хол һазрт дəəнд йовсн цагтнь үдшəж һарһдг бəəсн авъясиг артистнр үзүлв.

●Така сарин 11-д—МНР-ин Улсин революцин диилврин өдр

●Эмчин селвг

БИЧКДҮДƏН ГЕСНƏ ГЕМƏС САГЛТН

Өрк-бүл болһн эврəннь күүкдəн эрүл-менд, чаңһ-чинрг өскхəр зүткнə. Бичкдүдин учрежденьст, школмудт, поликлиникд күүкдин эрүл-мендин бəəдлиг эмчнр болн дундын медицинск көдлəчнр бүрткж хəлнə. Зуг бичкдүд чаңһ-чинрг болхин төлə ик нилчəн эк-эцкнрнь күргх зөвтə. Яһж күүкдиг геснə хальдврта гемəс саглж болхмб?

Туулдг гемиг, халун гемиг, өнһадг гемиг, А болн В нерəдлһтə паратифиг, сальмонеллезиг, шарлдг гемиг болн нань чигн талдан гемиг хальдврта геснə гем гиж нерəднə. Эн гемин микробмуд күүкдин амар орад, гем үчрана. Хөөнь күүкд һарч ирсн цагт эн микробмуд əмтнə эргндк һазрт тархагдна. Нурһлж, гем тархалһна бульнь гемтə күн болна. Иим күн киртə һарарн микробмудыг олн зүсн предметмүдт хальдана. Эрүл-менд күн эн предметмүдиг парарн бəрхлəрн гемтж чадна. Дəкəд үсар дамжад бас хальдврта геснə гем үчрна. Хур орсн цагт эн микробмуд хурин үс дахад һазр деерəс һолмудт, нуурмудт орна. Уухин төлə, темс, ааһ-сав, һаран уһахин төлə ним үсиг буслһх кергтə. Батхнс хальдврта гемиг бас тархана. Хот-хол бəəсн ормд батхнс икəр зурна. Эдн микробмудыг күүнə ааһ-савд, хот-хоолд, талдан предметмүдт үлднə. Эн учрар хот-хоолан, ааһ-саван батхнас хаахмн болжана. Хот эдлснə хөөн аап-савиг уһаһад, шкафд хурах кергтə, хот уудг ширəһəн болхла цевр, чинигтə көнчрəр арчхмн. Патьрт батхн уга болхин төлə терзсəн хаах кергтə, батхнсиг уга кехин төлə болхла олн зүсн эв-арһс олзлгдна.

Зəрмдəн хот-хоолар дамжад хальдврта геснə гем бас үчрна. Кемр хот-хол кергтə кевəр эс хадһлгдхла, эн үрж одна. Тегəд чигн зер-земш, темс, мах, заһс авсн цагтан эдниг салу хадһлж, өдмгəс хол бəрхмн. Өдмгиг цевр цаасар ораһад, талдан сумкд оркх кергтə.

Үсн болн үснə хот-хол — бичкдүдт йир кергтə хот-хол болна, зуг эн хотар дамжад хальдврта гем бас үчрна. Тегəд чигн лавкд үс хулдж авхларн, энүг сəəнəр буслһх кергтə. Буслһсн үсəн киитн һазрт бəрхмн.

Зəрмдəн эк-эцкнр базрт хулдж авсн темсəн, зер-земшəн сəəнəр уһалго зуг һарари арччкад, күүкдтəн өгнə. Цуг эн хот-хоолыг буслһсн үсар сəəнəр уһах кергтə.

Эс меддг һолд өөмсн цагт бас хальдврта геснə гем үчрна.

Эк-эцкнр болхла эн гемин һол шинжсинь медх зөвтə. Гем удан цагт бийəн медүлхш. Тиигəд туулдг гем үчрсн цагт долан хонгин туршарт гемин ямаран чигн шинж илдкгдхш. Зуг хөөнь күүкдин толһань өвднə, чинəнь алдрна, хот идх дурн уга болна. Күүкд ууляд, эк-эцкнрəн зована. Эдн халу дөрнə, дару-дарунь элкнь көндрнə, геснь өвднə. Зəрмдəн күүкд нам харһцна.

Күүкд гемтсинь медсн цагтан түдл уга эмчүр одх кергтə. Эмч əднд кергтə эмнлһ кех зөвтə.

Зуг яһж күүкдиг хальдврта геснə гемəс саглхмб? Негдвəр, наза наадсна хөөн хот уухин өмн гаринь сəəнəр уһах кергтə. Хойрдвар, киртə пол деер күүкдəн бичə наадултн. Гем үчршгон төлə күүкдиннь хумсинь дару-дарунь авх кергтə, наадһасинь бүлəн усар уһахмн.

Цуг эн тоотыг мартхмн биш, күүкдəн хальдврта гемəр гемтлһнəс саглхмн болжана.

М. ЧЕЛБАСОВА,
эрүл-мендин республиканск Цутхлгин методист.

Президентиг отставкд һартха гиж некжəнə

СОФИЯ. (ТАСС). Студентнрин «оккупационн стачк» зогслго бəəхəс көлтə Болгарьт политическ бəəдл улм нəрджəнə. Буцжах улсин түрүлəд тəвсн цуг некврнь күцəгдлə. Онц келхлə, Демократическ чидлмүдин ниицəнə сукһврин өмнк программд үзүлгдсн видеофильмин экспертизин ааш барлгдла. Нидн жилин бар сард НРБ-н Госсоветин Ахлачин үүлд бəəсн П. Младенов парламентск сессь болсн өдрмүдт Улсин хургин өөр хүрж үүмə татсн əмтиг тогтнулхин төлə «танкс авч ирхлə сəн болх билə» гиж келлə, гиж фильмд келгджəнə. П. Младенов болхла, тертн худл, фильмиг олн зүсн пленксиг залһад кесмн гиж келжəнə. Болв видеофильм йоста цокж авсн фильм бəəсинь экспертиз үзүлв, тегəд стачком П. Младеновиг отставкд һартха гиж некв.

Президентин өмнəс болжах политическ дəврлһн — Болгарьт бəəдлиг муурулхар седəд күцəжəх үүлдвр гиж БСП-н Деед Совет өмнь герчлəд келчклə.

• • •

НРБ-н Президент П. Младенов отставкд һарв, гиж БТА агентств асхн ора зəңглв.

ГДР-т үн өсжəнə

БЕРЛИН. (ТАСС-ин корр. И. Осинский). Валютн, экономическ болн социальн халхар ГДР,

●Минь одахн темдгтə болв

ФРГ-лə ниилəд дөрвн хонг давсна хөөн əнд юмн дегд үнтəрж одв. Кемр түрүн өдрмүдт хулд келго, Деед үзгин орн-нутгин эд-таврар дүүрн тəвциг хəлəхəр əмтн лавкд оддг бəəсн болхла, хот-хоолнь чилəд шинəс авх кергтə болхла, əмтн зəвəр үүмжəнə, ним бəəдл əднд таасгджахш.

Тииглго чигн бəəшго. Өдр-бүрин бəəдлд кергтə болдг зəрм эд-тавр 4 — 6 холван үнтəрж одв. Кесг лавкст нег ижл хот-хол тал-талдан үнтə болснд əмтн ижлдəд уга. Тиигчкəд зəрм лавкст нег зүсн хот-хол 100 шаху процентд үнтə болна. Деед үзгин Берлинлə дүңцүлхлə əмтнə то дегд өсв.

Албаньд тогтсн бəəдл

ТИРАНА. Албаня 250 гражданин политическ хəлəцəрн əнд бəəж чадшго болад, бийсиннь орн-нутгтан орулж автха, гиж сурад Тиранад бəəх һазадын ордудын дипломатическ представительствст бəəнə. Орн-нутгт ода йос һарджах политическ диг-дараг бурушаһад олн əмтнə кесн демонстрациг олна диг-дара хардг чидлмүд тараһад көөснə хөөн тер демонстрацд орлцсн əмтнə кесгнь теид бултжана.

Талдан орн-нутгудур нүүхəр бəəх əмтнд һазадын ордудын 15 миңһн паспорт болн виз түдл уга өгхəр бəəхиннь тускар Албань келчкв, гиж Рейтер агентств зəңглв.

• • •

Тиранад бəəх зəрм дипломатическ представительствс булхтар седсн улс əəмшг уга бəəлһна дотр-дундын органмудла сөрлцəд ноолдхд зəрмснь əмнəсн хаһцв, гиж һазадын ордудын олнд зəңгллһнə зəрм средствсин зəңглсиг Албаня һазадын кергүдин министерств худл гиж келв. Энүгинь ТАНЮГ агентств Албанск АТА агентствин зəңгəр зəңглв.

Тиранад болсн йовдлыг Брюссельд хамцу рынкин орн-нутгудын элчнрин селвлцəн деер хəлəв. Күүндврин ашар кесн герчллһнд Албаньд тогтсн бəəдл болн эн орн-нутгт күүнə зөв болн нарт делкəн зөвин һоллгч принципс эвдгджəхнь үүмүлжəнə гиж келгджəнə.

Китдин Компарть коррупцла ноолла кежəнə

ПЕКИН. (ТАССин корр. В. Томилин). «Чик седклтə болн авлһ авдго аппарат» тогталһн, партьд сəн бəəдл тогталһн — дисциплин бүртклһəр бəəх КПК-н комиссьмүдин үүлдврин һоллгч үзгнь. Энд барт һарсн то-дигəр, нидн эн комиссьмүд партийн дисциплин болн йос эвдсн 197 күн олн зүсн шоодврла харһв, 33,5 миңһн күн КПК-н зерглəнəс һарһгдв.

Кадров көдлəчнрин йос эвдсн ик-ик йовдлмудыг шалһж хəлəснə хөөн олн əмтнд медүлж тоолдыг цаһан өгдг эв-арһ партьд чигн, обществд чигн таасгджана, гиж «Бэйзцин жибао» газет бичжəнə. Уездмүдəс авн эклəд парткомст делгүдəн «үүлд бəəх улс чик-чилгр көдллһиг бүрткдг һардч багмуд» бүрдəгдв.

ТАСС.

Хальмг улсин авъясмуд

МАЦГ

ХАЛЬМГ улсин бәәдл-жирһлд «мацг» гидг авъяс онц орм эзлж йовсмн. Мацг бәрсн цагтан әмтн махта хот идго, малан алдго бәәсмн. 1640 жилд батлгдсн мон-һл-өөрд заканас нштә мацгла мал алжасиг үзсн күн тер малыг бийдән авх арһта бәәсмн.

Мацг бәрлһн— шар шажнас өмн бәәсн авъяс мөн. Мацгла үснә зүүтә хотар, шикр-балтаһар, үзмлә чансн ту-трһар, булмгар бәрц бәрдг бәәж.

Хальмг сарин литәр сар болһна 8-ч, 15-ч болн 30-ч өдрмүдт мацг бәрдмн. Зәрм әәмгүдт болхла терүн деер немр өдрмүдт мацг авчасмн. Үлгүрнь, Кумск Ик хурлд сар болһна 12-ч өдрт бас мацг авдг бәәсмн. Жамб лам өңгрсн өдрлә ирлцүлж, тер өдр мацг бәрдг бәәж.

Мацгиг хурлд чигн, гертәч чигн авч болжана. Мацг авх саната әмтн тер седклән хурлд одж медүләд, тендәс зөв авдг билә.

1834 жилд. Богдановичин бичсәр, мацгта күүкд күүг «убасанца», залу күүг — «увш» гиҗ нерәддг бәәсмн. Энүнь Теңгә хальмгудын нерәдлһн. Хошудмуд болхла тиим әмтиг «мацгин санмрта» гидг бәәсмн. Мацгин санмрта әмтн эн кемд кергдх цуг тоотыг йир киңнәр күцәх зевтә, кесг олн ном чееҗәр умшдг бәәсмн. Ташр мацгта күн әрк-чигә уух, тәмк татх зөв уга. Мацгта күн әрк, күрд әргүлж чадх зевтә, эс гиж шажна тәриг цугинь медх зевтә бәәсмн.

Мацг бәржәх күүнд оркмж зүүх зөв өггдмн, терүгәрнь эн күн альк хурлаһинь иилһдг бәәсмн.

Үксн-үрсндән хотар бәрц бәрхин төләд, бийән килнцәс цеврлхин, әрүн цевр болж таралнд орх зөв авхин төләд хальмгудын ик зунь хурлд ирж мөргдг бәәсмн.

Өмн өдртнь әмтн бийән уһаһад, кееһә хувцан бөлдәд, тутрһ, булмг, цә чандмн, боорцг болһдмн.

Хөөнь, бурхн-шажнла ноолдан кегдәд, хурлмудыг уга кесн хөөн, әмтн негнегнәнь герт хурад, мацг авдг болв. Өдгә цагт чигн мацгин цуг керг-үүлиг гермүдәр күцәнә. Терүг таңһргуд кенә. Ода таңһргудын то йир цөн. Келхд, 1975—1977 жилмүдт 50 һар таңһрг үүлдҗәсн болхла, ода 6—7 күн бәәнә. Ташр ном медлг әмтнә то баһрад йовна.

Өрүн нарн һарлһнла мацг бәрхин төләд ода таңһргуд өмн асхндкь нег герт хурцхана. Нарн һархас урд эдн «ширг тәвнә». Дендр шатаһад, терүнд невчкн давс болн сангин идә кеһәд, һаран әрвслдмн. Хальмгин зәрм әәмгүдт мацг авчах әмтн һал деегүр һурв дәкж алхж һардг бәәсмн, тер авъяс одл чигн бәәнә. Терүнә хөөн таңһргуд, эс гиж эгл күн (гертән мацг авчахла) һартан цог бәрәд, гер дотркан болн һазакан цуг му тоотас цеврлхин төлә әргәд йовдмн. Сангин идәһәр бичкдүдиг чигч әрвслдмн. Мацгин цуг кергүүлиг ах таңһрг һарддмн.

Әрвслһн давсна хөөн мацгта әмтн цөгц шатаһад, сангин идә, күж утаһад, альк өдрин мацг болжана, тер өдрлә ирлцәтә ном умшдг бәәсмн. Үлгүрнь, «Нәәмн шинин ном» гиһәд бәәсмн:

Түтж гүнлә нимбо жамдандә
Цан-зан төвн ганро дүлгсел
Дүслиг надсел санж манжилма
Бендә рая одла цакцоло.

Өдрин түрүн өрәлд умшхин төләд хамгин һоллгчнь болн олнд икәр медгдм «Балдн зеевә» гидг ном бәәсмн:

Балдн зеевә ламбе рембечо
Дәәгн нимгр бадьма дог шула
Герин чимбу гооңи живсндә
Гусни түгж сорин солдесу.

Эн номиг һурв дәкж давтад умшдг билә.

Үдәс хооран мацгин кемд «Манлын ном» умшгддмн:

Жимбә довж санж яндува
Мийн синга жимбә довживә
Янжн жинжи арасрн жаржава
Жимбә довж арвгр ервгржи

Зонгру довж санж яндува
Мийн синга жимбә Зонгру довживә
Янжи-жинжи арасрн жоржава
Жимбә Зонгру довживә арвгр ервгржи
Зодьба довжн санж яндува
Мийн синга Жимбә Зодьбә довживә
Янжижинжи арасрн жоржава
Жимбә Зодьба довж арвгр ергжүрни.

Эн ном зөвәр ут.

Мацг авсн цагтан ном умшжах таңһргуд үд авна. Дееж өргснә хөөн эдн эклж хотан эдлнә.

Эн сармд үд авлһнд орлцжах күн болһн эдлжәх хотасн онц ик ааһд невчкн хот һалһж тәвнә. Ааһ дүүрсн хөөн әркжән уга махла өмссн залу күн терүг авад өөдм һазрт һарад, һаринь нурһн деегүр тер хотыг асхдма. Тиигхләрн тер күн: «Өлссн-ундассн хамгт! Цуһарадчь күртх болтха!» —гиж нерәднә.

Тернь өвкнртән болн һазрин эзнд өггдҗәх бәрц болжана. Эс гиж хальмг улсин бурхн-шажнд, һазрт шүтдг, өвкнрт шүтдг авъяс бәәсиг тер медүлҗәнә. Энүнь һазр тәклһнә нег янзнь болж һарчана. Ташр бурхд күүнәс ик деер бәәхиг медлһнә темдг тер болжана.

Үчр тиим болсар мацг авсн цагтан орндг деер унтх, сандл деер суух зөв уга бәәсмн. Олн Деедст яһад болв чигн күн бичә өөрдтхә, гиж тиигж закдг бәәсмн. Юңгад гихлә, Деедст күрх арһ кенд чигн уга. күрхәр шуулһн болхла килнцтә йовдл болж тоолгддг билә.

Мацгла дәкәд нег соньн ном — «Бежин хутак күрәд» гидг ном умшдмн:

Бежин хотд күрәд
Биржнисн шулмв.
Шулмиг торг тоосн болһит,
Цаһан дунган татит.
Цаслин хурган хурит,
Тәкл больмган өргит.
Цагин дундан жирһит.
Һанжур-Данжур шүтән
Чаңһ сәәхн зәрлгв,
Маани эзн Богднрин
Манж ширән ховлһан
Күдәрч күрәд күржңнсн ламрвн.
Күчтә зөвин зергд күрч
Намчлж мөргийә.
Ом Маани Падмахум.
Маңурж илт маани
Эзн Богднрин
Манж ширән ховлһан
Маж сәәхн сәрхтн,
Солгуд гасн Китд
Суудг шүтән бәәдлтә
Сурһалин луңган сурһж,
Согту муңхган әрлһий.
Сурхдкь килвр тоньлхд түргнь
Зурһан үзгин мааниг зөөрүлж номштн.

Мацг бәрлһн төгсхлә бичкдүдт әркәр, күрдәр әдс өгдг бәәсмн, терүнә хөөн бичкдүдин альхиднь арша тәвж өгдмн. Тернь — шикр-балта, боорцг мөн. Кезәнә энинь бичкдүдиг икәр соньмсулдг бәәсмн. Юңгад гихлә, тиигхд әмтәхн хот ховр болдг. Одл болхла мацг бәржәх әмтнә герин өөр бичкдүд хурхш. Теднд аршаһинь аав-ээжнь, эк-эцкнь өгнә.

Таңһргуд болхла өдгә цагт аршаһан өнчн медәтнрин, өнчн бичкдүдин герт авч одж өгнә. Цуһар эрүл-дорул, хөвтә-жирһлтә болтха, гиж тедн әмтиг йөрәнә.

ДАРВГИН Валентина,
РСФСР-ин келн-әмтин школмудын Хальмг лабораторин номин ах кодләч, туужин номин кандидат.

РЕДАКЦАС: Күндтә умшачнр! Хальмг улсин авъясмудла таниг таньлдулхин, кесгинь шинәс бәәдл-жирһлд тохрахин төләд иим статьяс бидн барлжанавидн. Эн туст эврәннь санан-седклән келж, бичж өгхитн күләжәнәвидн.

Иим авъясмудын тускар цаарандкь бичх кергтәй, керг уга болхла, юн учрар? Дәкәд юуна тускар барлх кергтәг зааж өгхитн күләжәнәвидн.

●Элстин һәәхүлмуд

ОНЬДИН ҮҮДӘГЧ ХӘӘВРТ

Шидр Элстд зурач О. Х. Кикеевин һәәхүл секгдв. Эн һәәхүл зурачин тәвн жилин өөнд, үүдәлтин һучн жилин өөнд нерәдгджәнә. Һәәхүлд ирсн олн әмтн: зурачла хамдан сурч йовсн үр-дүңгнь, элгн-садн, балһсна пардачнр, олна организацсин әлчнр, бичәчнр, нег һазра әмтн цуһар зурачиг үнн седкләсн халунар йөрәв. Үг келсн әмтн энүнә билгинь, зурачин хурц хәләцинь темдглв. Жил ирвәс зурачин билг, дамшлт өсәд-өргжәд йовхиг мадн темдглнәвидн. Зурачиг олн зүсн төрмүд, дүрслгч эрдмин янзс соньмсулна: күүнә зург, ииртмжин бәәдл, натюрморт, туужин болн бәәцин жанр.

Зурачин үүдәлтд һоллгч орм эзлжәхнь — күч-көлсчнрин, туужин дүрмүд үзүллһн. Мана тууждчь учрсн йовдлмуд мартх зөв угавидн, дорас өсж йовх үйнрт медүлх, тодлулх кергтә, гиж Очир Хулхачиевич тоолна. Тегәд чигн зурачин зурсн хальмг бичг үүдәһәчин Зая-Пандитин, Улаж багшин, Чингиз хаана зургуд. «Хальмг хотн күчәр нүүлһснә хөөн» гидг зург олна оньгт тусхагдж, хальмг улсин туужла таньлдулна.

«Хальмг хотн күчәр нүүлһснә хөөн» гидг зург һәәхүлд олн әмтнә оньг авлв. Очир Хулхачиевичлә хамдан сурч йовсн А. К. Сангаджи-Гаряев «Сиврин туск ду» дуулж өгв. «1943 жилин бар сарин 28 хальмг улсиг цааҗла харһулад авад һархд хальмг хотн иигж өнчрәд үлдсмн. Зурач үзсн мет үннәр, чикәр энүг зургтан тодлж. Эн зург күн болһна зүрк шарклулна». —гиж Социалистическ күч-көлснә Герой Г. П. Андреев келв.

Зурач О. Кикеев күслдән күрүв гиж кезә чигн зогсхш, үүдәлтин оньдин хәәврт бәәхиг эн һәәхүл илдкв. Эврәннь билг-эрдмән улм хурцдулж, эргндк жирһлиг улм сәәнәр медж, үүдәлтдән хоршагдсн сән тоотыг цаарандкь делгрүлх күслтәһәр зурач үүлднә.

Мана корр.

ЗУРГУДТ: Социалистическ күч-көлснә Герой Г. П. Андреев зурачиг йөрәжәнә; зурачин һәәхүлд.

Р. Астахован цоксн зургуд.

·Жаңһрин· 550 жилин өөнд

Инжин Лиж

Зэлән Овла

Баһ Дерәд кутта Улан гидг күтр. Энд туурсн жаңһрч Зэлән Овла һарад эв-...

●Тоолвран келхлә

Элст—Москва: хойр хотлыг дүңцүлхлә

Москвад Кузнецк гидг болн Художественн театрин проезд йовһар йовлһна һазр болв гиж «Московская правда» газетд барлгдсн зәңг келжәнә.

«Балһсна цутхлңиг йовһар йовдг әмтнд хәрү өгәд, Москван уульнцс болн һереулкст кезәнк бәәдлинь хәрү босхар Москва балһсна Советин ... рүц уга. Зүг балһсна цутхлнд университетин болн партин таңһчин комитетин герин хоорндк хаалһиг хааһад, йовһар йовдг әмтнд сә кеж. Терүнәс хол биш 1-ч тойгта аптекин («Улан герин») өөр бас хаалһ хаагдсн билә. Болв одахн гилтә, хойр сарас урд тер хаалһиг дәкнәс секв. Те-... үзчкәд эдн хурднан бах-рулхш. Тегәд чигн балһсна кесг әңгст, нег үлү цутхлнд йовһар йовдг әмтнә төлә шишлң хаалһс, уульнцс секхмн. Маши залачин эс гиж машитә күүнә болн машин уга күүнә зөвиг мана балһснд әдлцүлх кергтә. Эн туст бачм керг-үүлд-...

Италь—90

ЧЕМПИОНАТЫН АШ

Футболар нарт делкән шин чемпионмуд 7 матчд негхн очко геев. Цокж орулсн мячин тооһар ФРГ-н хамцу командын футболистнр цуг наадк командсас түрүлв. Нарт делкән чемпионатд 52 матч наадв, энүнә «Турнирн таблицнь» иим.

		Наадн	Шүүв	Хәм наадв	Диилгдв	Цокж орулсн мяч	Очки
1.	ФРГ	7	6	1	0	15:5	13
2.	Италь	7	6	0	1	12:2	12
3.	Аргентина	7	4	1	2	5:4	9
4.	Англь	7	3	2	2	8:6	8
16.	Уругвай	4	1	1	2	2:5	3
17.	СССР	3	1	0	2	4:4	2
18.	Австрь	3	1	0	2	2:3	2
19.	Шотландь	3	1	0	2	2:3	2
20.	Египет	3	0	2	1	1:2	2
31.	Швец	3	0	0	3	3:6	0
22.	Өмн үзгин Корей	3	0	0	3	1:6	0
23.	США	3	0	0	3	2:8	0
24.	ОАЭ	3	0	0	3	2:11	0

Пенальти цокад шүүгдсн командд очко өггдхш, пенальти цокж орулад шүүсн команд 2 очко авна, болв иим матчсин ашинь наадсн цагин кемжәһәр тоолхла, таблицин деерк әңгинь зөвәр хүврүлх кергтә болх билә. Чемпионмуд итальянцнр болх билә — тиигж тоолхла тедн 13 очкота болх ...

1977 җиләмүдт 50 һар таңһ... ог үүлдәсн болхла, ода 6—7 күн бәәнә. Ташр ном медәг

Эн номиг һурв дәкҗ дав- тад умшдг билә.

Удас хооран мацгин кемә

чигн уга. күрхәр шунлһн болхла килнцтә йовдл болҗ тоолдг билә.

Дәкәд юна тускар барлх кергтә заах өгхитн күләҗәнәвидн.

·Җаңһрин· 550 җилин өөнд

Инҗин Лиҗ

Зэлән Овла

Баһ Дервд нутга Улан гидг күүтр. Энд туурсн җаңһрч Ээлән Овла һарад эврәннь җирһлән давулсмн. Эн 1918 җилд дали насталан өнгрсмн.

Ик бичкнәсн авн эн көвүн олн туульс болн «Җаңһрин» зәрм бөлгүд медәг бәәсмн. Арвн тав күрх әлдндан эн йоста һара җаңһрч болсмн, хальмг улсин баатрлгч эпосин арвн хойр бөлг дасҗ авсмн.

Баһ наста хөөч Ээлә хотна угатьнриг теегин аһуд цуглулчкад «Җаңһрин» дуд теднд дуулҗ өгдг бәәсиг эну үзҗ йовсн әмтн тодлна. Өсчкәд өвс хадлһна көдлмшт көдлҗ йовад соңссн олн туульс келҗ өгдгиг әмтн тодлҗ келнә.

Ээлән Овла сәәнәр медәг җаңһрчнрин республиканск марһанд орлцсн Дамба Уртиевин үгәр, олн җаңһрчнр дунд энүнлә әдл нег чигн җаңһрч уга. Дамба Уртиев Ээләһәс «Җаңһр» соңссн деерән олн зүсн туульс, домгуд, тууҗлгч дуд болн үлгүрмүд соңссн бәәҗ.

Җилмүд давв. Ээлән толһань буурлтв.

1910 җилд эн өвгиг Петербургск университетин профессор В. Л. Котвичин экспедиц тосҗ харһв. Тегәд тиигхд Ээлән Овлаһас эн эпосин арвн бөлг бичгдҗ авгдла. Җил давсна хөөн җаңһрчур профессор бийнь ирҗ энүчә экспедицин бичҗ авсн бөлгүдиг шинәс соңсҗ бүрткнә. Тиигхд профессор бийнь дәкәд нег бөлг болн Богд Җаңһрт нерәдгдсн ду бичҗ авла.

Профессор Котвичин бичҗ авсн 12 бөлг түрүн болҗ хальмг келәр Хальмг дегтр һарһачд 1934 җилд барлгдҗ һарла. Терүг шүлгч С. Липкин орс келнд орчулла.

«Җаңһрин» 550 җилин өөнин байрин эн өдрмүдт Советск Хальмгин күч-көлсчнр хальмг улсин туурсн урна — Ээлән Овлан нериг бахмҗтаһар тодлна.

(«Ленинский путь» газет 1940 җилин һаха сарин 5. № 188).

•Тоолвран келхлә

Элст—Москва: хойр хотлыг дүңцүлхлә

Москвад Кузнецк тагт болн Художественн театрин проезд йовһар йовлһна һазр болв гиҗ «Московская правда» газетд барлгдсн зәңг келҗәнә.

«Балһсна цутхлңгиг йовһар йовдг әмтнд хәрү өгәд, Москван уульнцс болн һереулкст кезәнк бәәдлинь хәрү босххар Москва балһсна Советин күцәгч комитет шиидв. Бичкн лавкст кергтә тоотан хулдҗ авад, кафед амрад эс гиҗ ниринднән аһар кииләд йовхин төлә нәәмн зон хотл балһснд тогтахар зуралҗана. Кузнецк тагтар болн Художественн театрин проездәр көлгн-күчн йовлһн хасгдв. Зуг лавкст эдтавр авч ирдг машин энд йовҗ чаджана. Москван цутхлнд терүнә онц янзта тууҗлгч чирәһинь хәрү тогталһна төлә архитектормудын мастерскоист комплексн проект ухалҗ һарһлһн күцәгдҗәнә», — гиҗ эн бичкн зәңгд келгдҗәнә.

Тиим кевәр мана орннутгин хотл балһсн икбичкн уга цуг балһсдтсән үлгүр өгчәнә. Эврәннь тууҗлгч онц бәәдләрн Элст Москвала дөрлдҗ чадшго. Тиим болв чигн автономн республикин хотл балһснд эврәннь чирә бәәх зөвтәнь маһд уга.

Энүнә тускар Хальмг АССР-ин Деед Советин шин ханин гүрүн сессьт бас күүндвр һарла. Урдкь архитектурт һоллгчдан типовой проектст һол оньг өггдҗәлә. Индивидуальн проектәр тосхх зөв өгдг уга билә. Тегәд чигн ода мана хотл балһсиг нег-негән дурасн икр гермүд микрорайодт чигн, цутхлнд чигн дүңгәһәд бәәнә. Өөрхн иргчд эн төриг балһсна Советин депутатнр архитектормудла хамдан хаһлҗ чадх гиҗ нәәлҗ болҗана.

Болв һоллгчнь талдан төр болҗана. Москвад уульнцар йовдг эгл күүг экләд күндлдг болҗахла, Элстд тиим йовдлмуд терүц уга. Зуг балһсна цутхлнд университетин болн партин таңһчин комитетин герин хоорндк хаалһиг хааһад, йовһар йовдг әмтнд сә кеҗ. Терүнәс хол биш 1-ч тоигта аптекин («Улан герин») өөр бас хаалһ хаагдсн билә. Болв одахн гилтә, хойр сарас урд тер хаалһиг дәкнәс секв. Тегәд балһсна цутхлңгар йовхд әәмшгтә болв. Тер хаалһар машид йовдгиг зәрмснь төрүц мартчкҗ. Тегәд генткн ноһан модна цааһас аль Ленинә уульнцас машин һархла, әмтиг чочана.

Тиим кевәр Элстд Москва үлгүр болҗахш. Шин уульнцсиг йовһар йовдг әмтнд өгхин ормд Элст балһсна Совет нам машин йовдго уульнциг секәд бәәнә. Тиим кевәр йовһар йовдг күүнә зөв мана балһснд йостаһар күндлҗәхш, гиҗ келҗ болҗана.

Яһад тиим шиидвр авгдсмб? Тер уульнцар йовдг маши залачнр балһсна Советд мөнг өгнү? Тиим бәәдл һарчахш. Тегәд балһсна йосн цутхлңгиг улм икәр буздрдултн, гиҗ маши залачнрт зөв өгчәх бәәдлтә. Яһад гихлә, Ленинә уульнцас эргәд һарч йовх машинәс кедү хорта утан һарна, кел цевр аһариг эдн бузрдулна. Хәрнь терүнә төләд мөнг авхин ормд, нам бас нег хаалһ секҗәнә.

Зурһадгч болн нәәмдгч микрорайона хоорнд «Октябрь» кинотеатрин өөрк хаалһиг авад хәләтн. Терүгәр йовхд йир әәмшгтә, тасрхан угаһар дөрвн захас машин йовна. Нег зах тал хәләхлә, талдан захас генткн хурдар машин һарна. Тер машид мана балһсар яһҗ йовдгиг хәләтн. Ү-дә угаһар, күүг хәләлго, терүг дәврн гиһәд йовна. Машитә болхла күүнә деер санан улм өөдлдг бәәдлтә. Нам зун километрт өөрхн гүүдләр зәрм машид йовна. Йовһар йовх күүг үзчкәд эдн хурднан баһрулхш. Тегәд чигн балһсна кесг әңгст, нег үлү цутхлнд йовһар йовдг әмтнә төлә шишлң хаалһс, уульнцс секхмн. Маши залачин эс гиҗ машитә күүнә болн машин уга күүнә зөвиг мана балһснд әдлцүлх кергтә. Эн туст бачм керг-үүлдвриг балһсна Советин шин ханьд күцәх кергтә.

Тер мет Элстиг эргәд йовдг хаалһ тосхлһна төриг бачм кевәр хаһлх кергтә. Райодас, талдан балһсдас болн областьмудас керг угаһар кедү машин балһсна уульнцар йовна?! Теднә төлә балһсиг эргҗәх хаалһин хаҗуд кафес, хот уудг бичкн гермүд, бичкн лавкс тосхх кергтә. Тиим кевәр эдн эврәннь кергллгән балһснд орлго күцәҗ чадх. Балһсна уульнцс болхла улм цевр болх.

Советмүд ода йосан һартан авчана. Теснь чик. Болв өдгә цагт терүнә үүлдврин һоллгчнь — күн, нег үлү машин уга күн болх зөвтә. Яһад гихлә, машин уга күн энтн баһ җалв авдг көдлмшч, церглч, пенсионер, студент болҗана.

Хол иргчд өдгә цагин мана төрмүд нам шогтаинәдтә юмн болҗ медгдх. Үлгүрнь, бидн ода мөрн тергәр уульнцар йовҗ йовх күүг үзхлә, дотран инәмсглх билдвидн. Яһад гихлә, энтн хөрн-һучн җил хооран үлдсн мана урдк болҗана. Дәкәд тавн җил давхла юн болхиг күн медхш. Элстин уульнцар тер цагт электромобильмүд, нарна батарейәс күч авдг машид эс гиҗ нань чигн мелгддго көлгн йовад бәәх.

Болв тер сәәхн иргчиг бидн эндр өдр өөрдүлх зөвтәвидн. Эндрк мана бәәдл-җирһлд түрү болсн бийнь, нег-негнәнь зөвиг күндләд, цуг — йовһар йовдг чигн, машинд суудг чигн — әмтнд сән таал тогтах зөвтәвидн.

ТҮРВӘН һуна, мана корр.

Мана корр.

ЗУРГУДТ: Социалистическ күч-көлсна Герой Г. П. Андреев ...

Р. Астахован доҗсн зургуд.

Италь—90

ЧЕМПИОНАТЫН АШ

Футболар нарт делкән шин чемпионмуд 7 матчд негхн очко геев. Цокж орулсн мячин тооһар ФРГ-н хамцу командын футболистнр цуг наадк командсас түрүлв. Нарт делкән чемпионатд 52 матч наадв, энүнә «Турнирн таблиць» иим.

	Наадн	Шүүв	Хам наадв	Диилгдв	Цокж орулсн мяч	Очкн
1. ФРГ	7	6	1	0	15:5	13
2. Италь	7	6	0	1	12:2	12
3. Аргентина	7	4	1	2	5:4	9
4. Англь	7	3	2	2	8:6	8
5. ЧСФР	5	3	0	2	10:5	6
6. Югославь	5	3	0	2	8:6	6
7. Бразиль	4	3	0	1	4:2	6
8. Камерун	5	3	0	2	7:9	6
9. Испань	4	2	1	1	6:4	5
10. Ирландь	5	1	3	1	2:3	5
11. Бельгии	4	2	0	2	6:4	4
12. Коста-Рика	4	2	0	2	4:6	4
13. Румынь	4	1	1	2	4:3	3
14. Колумбий	4	1	1	2	4:4	3
15. Голландь	4	0	3	1	3:4	3
16. Уругвай	4	1	1	2	2:5	3
17. СССР	3	1	0	2	4:4	2
18. Австрь	3	1	0	2	2:3	2
19. Шотландь	3	1	0	2	2:3	2
20. Египет	3	0	2	1	1:2	2
31. Швец	3	0	0	3	3:6	0
22. Өмн үзгин Корей	3	0	0	3	1:6	0
23. США	3	0	0	3	2:8	0
24. ОАЭ	3	0	0	3	2:11	0

Пенальти цокад шүүгдсн командд очко өггдхш, пенальти цокж орулад шүүсн команд 2 очко авна, болв иим матчсин ашинь наадсн цагин кемҗәһәр тоолхла, таблицин деерк әңгинь зөвәр хүврүлх кергтә болх билә. Чемпионмуд итальянцнр болх билә — тиигҗ тоолхла теднь 13 очкота болх билә. ФРГ-н командд нег очко дутх билә, тегәд эн хойрдгч ормд һарх билә.

Иигҗ тоолһн зуг болельщикүдин тоолвр болн санан болх билә. Бразильцнр, үлгүрнь, эврәннь команд диилгдснд зовдг болв чигн, эднә хамцу команд 4 наадна хойрхн очко геен һәд, эднәс неҗәһәд матч үлү наадсн командсла хамдан 5-ч ормас авн 8-ч орм күртл эзлҗәнә, гиҗ байрлҗ чадҗана. Бийсиннь дурта команд диилх гиҗ иткҗәсн итальянцнрт таблицин тускар ухан тоолвран келхд бас сән болх. Советск болельщикүдт болхла, яһад авад хәләв чигн байрлдг арһ уга...

(ТАСС).

Түрүн эргцин хөөн

Футболар мана республикин эн җилин марһан эгц өрәлдән күрсн бәәнә. Арвн дөрвн хамцу команд мөрн сарин чилгчәр дөрлдәнә хаалһд орла. Теднә тоод Элстин хойр команд наачана. Баһ Дөрвд района футболистнр РСФСР-ин кемҗәнд наачах учрар, эврә республикин марһанд орлцҗахш.

Командс хойр зонд доладаг хуваагдсн бәәнә. Коллективс ообһн зурһаһад дәкҗ наадв. Ода марһана түрүн эргцнь давв. Командс хоорнд алдгдсн харһлтс завсрин цагт күцәгдҗ кегдв.

Тегәд түрүн өрәлин хөөч марһанд тогтсн бәәдлин аш кеҗ болхмн.

Негдгч зонд цугтаһаснь даву үзмҗиг Элстин «Арнзл» гидг команд күцв. Хотл балһсна футболистнр зурһан наадна йовудт нег чигн очко геесн уга. Цуг харһлтсан зуг диилврәр төгсәжәв. Тегәд ода «Арнзл» 12 очкота бәәнә. Эн аш — республикин марһана хойр зонд хамгин өөдән гисн үзмҗ.

Энүнә дарук, хойрдгч ормиг Городовиковск района команд нәәмн очкотаһар эзлв. Һурвдгчас авн тавдгч күртл бәәрад Яшалтинск, Октябрьск, Сарпинск районын футболистнрин коллективс бәәнә, теднь зурһаһад очкота.

Хойрдгч зонд марһана нүүрт онц нег команд һарсн уга. Энд Каспийск, Юстинск, Целинн районын элчнрин коллективс болн Элстин «Звезда» команд әдл бәәдлд бәәнә.

Марһана хойрдгч эргцин наадд ноха сард эклхмн.

КУМАН Н.

Каникулдан... школ орцхав

ГОРЬКИЙ. Иҗлин кевәд советск-американск номин зуна школ секгдв. Ах классин һучн сурһульч Горькийн балһсна, тедү чигн США-һас ирсн күүкд-көвүд энд каникулдан хамдан бәәх.

Болв амрхас урд эдн энд сурһуль сурх. Эн школ баһчудт иргч эрдмән шүүҗ авхднь нөкд болх, компьютерн техникин номин шин шинҗлгт болн ода цагин шин технологийлә эдн таньлдх. Сурһульчнр энд лекцс соңсх, научн клубд бас таастa кергт олҗ авх. Сурһулин программинь СССР-ин номин Академин прикладной физикин Институтын номтнр белдҗ өгв. Сурһулян англиһск келәр сурхмн.

Нег-негән сәәнәр медҗ авхин төлә Америкин сурһульчнр һурвн өдр советск сурһульчнрин өрк-бүлд бәәх.

Одахн Горькийн балһсна сурһульчнрин иим баг США орҗ одцхав. Тенд бас иим номин школ секгдхмн.

Э. КЕССАРСКИЙ, ТАСС-ин корр.

Эрүл-мендән батрулхмн

ФРУНЗЕ. (ТАСС-ин корр. Огибалина). Чернобылин үзүлсн зовлн белорусск Пинск гидг балһснд бас күрв. Эндр эндәс зөвәр ик баг бичкдүд экиртәһән Киргизюр амрхар һарч йовв. Бичкдүдт, нег үлү чинәһән алдчксн бичкдүдт, шин ягод, зерземш, темсн, уулын цевр аһар кергтә. Цуг эн тоот киргизск тенгсин — өндр уул деер Иссык-Куль нуурын эрг деер дала.

— Шин-һазрт иҗлдтлән эдн долан хонгт Фрунзен болн Токмакин эргнд заводмудын санаторь-профилакторийст бәәхмн, — гиҗ Киргизсовпрофин сегләтр В. Сенник келв. — Терүнә хөөн нуурин көвәд сәәхн элстә пляжд амрхмн, нуурт өөмхмн. Эн сезонд Брестск, Гомельск болн Брянск областьмудас микһн күн манад ирҗ эрүл-мендән батрулхмн. Эднә төлә зер-земш, темс, ягод, витаминтә нань чигн хот-хол зөвәр икәр авч ирхмн.

(ТАСС).

Редактор А. Б. АЛЬДАЕВ.

ТЕҢГРИН БӘӘДЛ

Эндр Хальмгт баһ үүлтә өдр болхмн. Республикин зәрм раиодар болн Элст балһснд саһ-савар хур орхмн. Мөндр унад чигн бәәхмн. Республикин зәрм раиодар тооста салькн көдлхмн. Республикин ар-деед үзгин раиодт салькна күчнь секундт 7—12 метрт күрхмн.

Республикд сөөднь 19—24, өдртнь 27—32 градус дулан болхмн, республикин әмн-зүрд үзгин раиодт аһарин температур 38 градуст күрхмн.

Элстд сөөднь 20—22, өдртнь 28—30 градус дулан болхмн. Ирх хойр хонгт аһарин температур невчк киитрхмн.

К-01116.

Республиканская типография Государственного комитета Калмыцкой АССР по делам издательств, полиграфии и книжной торговли, гор. Элиста, ул. Ленина 245. Заказ 1278.